

AL 33.1.45.0024

ΑΙΝΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ ΖΕΡΒΟΥ ΙΑΚΩΒΑΤΟΥ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Κατά τίνα τρόπον δρῶσιν ἐν Ἑλλάδι οἱ νόμοι τοῦ πολιτισμοῦ. — Ἐνύπνιον πραγματοποιηθέν. — Ἱστορία τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῆς Εὐλογίας (Συνέχεια). — Περὶ Νεχροπόμεων (Συνέχεια καὶ τέλος). — Περὶ ἐργος Δίκης. — Γνωμολογίαι Ἰνδικῆς σοφίας. — Προαγγελία. — Ἐναρέτη (Συνέχεια).

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ « Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. »

1880

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΟ ΜΕΤΕΥ

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ.

Ὅσα Ἄρθρα ἢ Διατριβαὶ δημοσιεύονται ἐν τῷ Αἴνῳ ἔνευ υπογραφῆς, ἢ ἀπλοῦ γράμματος, ἢ ἑτέρου σημείου, εἶναι τοῦ Ἐκδότου.

Ὁ Αἶνος θέλει ἀγγέλλει ἐν τῷ ἐξαφύλλῳ πᾶν βιβλίον νεοφανές, ἐξ οὗ ἀποστέλλεται ἀντίτυπον εἰς αὐτόν.

Ἐπιστολαὶ διαβιβαζόμεναι πρὸς τὸν Αἶνον, πρέπει νὰ ᾔναι ἀπηλλαγμέναι ταχυδρομικῶν τελῶν καὶ νὰ ἐπιγράφωνται « Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Περιοδικοῦ Αἴνος » — ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Τὰ χειρόγραφα τῶν πρὸς δημοσίευσιν ἀποστελλομένων Ἀρθρῶν ἢ Διατριβῶν, πρέπει νὰ ᾔναι λίαν εὐανάγνωστα, καὶ εἴτε δημοσιευθῶσιν, εἴτε μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Ὁ Αἶνος οὔτε δωρεὰν δίδεται, οὔτε κατὰ Τεύχη πωλεῖται.

ΑΙΝΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

ΜΗΝΙΑΙΟΝ.

ΕΤΟΣ Α'. Ἰούνιος 1882. ΤΕΥΧΟΣ Δ'.

ΚΑΤΑ ΤΙΝΑ ΤΡΟΠΟΝ ΔΡΩΣΙΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (α).

Α'.

Ἐπιχειροῦντες τὴν διαπραγματεύσιν ἀντικειμένου, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκτασις καὶ ἡ δυσκολία ἤθελε κατὰτρομάξῃ οἰανδὴποτε διάνοιαν, πολὺ εὐρυτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν ὁμολογήσωμεν τὴν ἀμηχανίαν καὶ ἀγωνίαν εἰς ἃς διακείμεθα. Μολαταῦτα ἐνθαρρυνόμεθα καὶ κολακευό-

ΙΑΚΩΒΑΤΗΡΙΟΣ. — Παισιότερας ποικιλίας, θέλωμεν κάποτε δημοσιεύειν ἐναλλάξ τῶν ἔχοντα συνέχειαν ἀντικείμενα. Ἡ ἐναλλαγή αὐτῶν οὐδεμίαν ἄλλως ἐπιφέρει ἐν οὐσίᾳ βλάβην.

μεθα ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἂν δὲν εὐαρεστήσωμεν τὰ μεγάλα πνεύματα, θέλομεν τοῦλάχιστον γίνῃ χρήσιμοι εἰς τὰ πλήθη, καὶ ὅτι ἂν ἀτελῶς καὶ ἀτέχνως ἐπεξεργασθῶμεν αὐτὸ, ἴσως παράσχωμεν ἀφορμὴν εἰς ἐτέρους νόας ἐμπειροτέρους καὶ σοφωτέρους, νὰ προσεγγίσωσι ἢ καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς ἐξαγόμενα μᾶλλον ἐντελῇ καὶ ἱκανοποιητικῇ.

Ἵνα δὲ προβῶμεν μετὰ λογικῆς καὶ μέχρι τινὸς ἀντιπαραθετικῆς μεθόδου πρὸς λύσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος, ὀφείλαμεν πρῶτον νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων καὶ νὰ μάθωμεν τί ἐστὶ πολιτισμὸς, τίνα τὰ συναποτελοῦντα αὐτὸν στοιχεῖα ἢ δυνάμεις, καὶ τίνι τρόπῳ αὗται ἐνεργοῦν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν ἐθνῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἐν παραλλήλῳ εἰκόνι νὰ παρατηρήσωμεν κατὰ πόσον ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς, συμβαδίζει ἀνέκαθεν μετ' αὐτοῦ καὶ συμμορφοῦται πρὸς τοὺς νόμους του, ἢ δι' ἄλλων λόγων τίνι τρόπῳ οὗτοι δρῶσιν ἐν αὐτῇ.

Τί εἶναι λοιπὸν πολιτισμὸς; Τί ἐννοοῦμεν λέγοντες, ὅτι τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα ἔθνος εἶναι πεπολιτισμένον; Τίνα σημασίαν ἔχει ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός; Ἀπλὴν ἢ περιεκτικὴν; Ἀφορᾷ τρόπους μόνον κοσμιότητος καὶ τύπους ἐθιμοταξίας, ἢ μᾶλλον θεσμούς καὶ νόμους, ἥθη καὶ ἔθιμα, ἐλευθερίαν καὶ δικαίαν, τέχνας καὶ ἐπιστήμας, δι' ὧν τελειοποιούμενον τὸ ἄτομον καὶ ἡ κοινωνία ἐκπληροῦνται οἱ ὅροι καλλιεργημένης καὶ ἱκανοποιητικῆς συμβιώσεως; — Ἀς ἴδωμεν.

Τὸ ἐν Παρισίοις Ἀθηναίων τῶν Τεχνῶν ἐπροκάλεσε πρὸ 50 ἐτῶν συναγωνισμόν, εἰς ὃν ὑπέσχετο καὶ μετὰλλιον ἀξίας 300 φράγκων ἐπὶ τοῦ ἐφεξῆς ζητήματος. « Νὰ ὁραθῇ ἐναργῶς ἡ ἀληθὴς ἐννοία

» τῆς λέξεως πολιτισμὸς (civilisation)· νὰ σημειωθῶσιν οἱ κυριώτεροι διακριτικοὶ χαρακτῆρες τοῦ Γαλλικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ κενὰ καὶ αἱ καταχρήσεις αὐτοῦ· νὰ ὑποδειχθῶσι τὰ μέσα τῆς συμπληρώσεως ἐκείνων, καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τούτων· καὶ ἐπὶ τέλους νὰ ὑποβληθῶσι τὰ καταλληλότερα μέτρα, δι' ὧν νὰ χορηγηθῇ εἰς τὰ διάφορα τοῦ πολιτισμοῦ στοιχεῖα ἡ εὐστοχωτέρα ὠθησις καὶ διεύθυνσις πρὸς τὴν ταχυτέραν αὐτοῦ πρόοδον. »

Πόσοι καὶ τίνες συνηγωνίσθησαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀγνοοῦμεν, τοῦτο μόνον γνωρίζομεν ἐκ τῆς Ἐγκυκλοπαιδικῆς Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Ἰουνίου 1831, ὅτι ἡ Διατριβὴ τοῦ Βίκτορος Φραγκλίνου, ἥτις δυστυχῶς καὶ αὕτη δὲν περιήλθεν εἰς χεῖράς μας, ἐστέφθη καὶ ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου τῶν Τεχνῶν.

Ἡ τοῦτο ἀναφέρουσα Ἐπιθεώρησις, ἐπιλαμβάνεται καὶ τῆς ἐπικρίσεως τῆς Διατριβῆς, πλὴν δὲν ἐκθέτει, περιληπτικῶς τοῦλάχιστον, καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, σημειώνει ἀπλῶς ἀορίστους τινὰς ὅρους, οὓς καὶ ἐπικρίνει. Ἴδου εἰς τί ἀνάγεται οὐσιωδῶς ἡ ἐπικρίσις αὐτῆς. « Ὁ πολιτισμὸς δὲν ἐρμηνεύεται ὁρῶς ὑπὸ τοῦ Φραγκλίνου, δὲν τείνει εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἀνθρώπου τελειοποίησιν, οὔτε περιλαμβάνει εἰς ἑαυτὸν τὰς ἐννοίας τῆς ἐλευθερίας, τῶν χρηστῶν ἡθῶν, τῆς δημοσίας τάξεως, τῶν σοφῶν νόμων, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀρετῆς κ.τ.λ. αὐτὸς ἐδρεύει ἀπεναντίας, κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην δοξασίαν ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν τύπων, τοὺς ὁποίους φροντίζει νὰ περικοσμή καὶ νὰ καλλοπίσῃ· δὲν προστατεύει ἀπλῶς τὰς τέχνας, τὰς προ-

καλεῖ, τὰς ὑποκινεῖ καὶ τὰς διευθύνει· ἀλλ' ἐνῷ δι-
 αμορσίου κεντρικὴ βιβλιοθήκη
 ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΜΟΤΕΛΕΩΝ

» ἔργα των ταῦτα εἶναι προϊόντα ὑψηλοτέρων συλ-
 » λήψεων τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ὑποστηρίζο-
 » μένου ὑπὸ θερμῆς καὶ θαρράλειας φιланθρωπίας. Αἱ
 » ὑπὸ τῶν νόμων, τῶν θεσμῶν καὶ τῆς προόδου τῶν
 » γνώσεων κοινωνικαὶ τελειοποιήσεις, ἐπιδρῶσι μὲν
 » σφοδρῶς ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, πλὴν ἡ ἀντεπίδρασις
 » τούτου ἐπὶ ἐκείνων εἶναι λίαν ἀσθενής. »

Ἐκ τῆς ἐπικρίσεως ταύτης, δυνάμεθα ὅπως οὖν νὰ φωτισθῶμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν, ἣν ἀποδίδει ὁ Φραγκλῖνος εἰς τὸν πολιτισμόν, καὶ ὡς πρὸς ἐκείνην ἣν ἀπονέμει εἰς αὐτόν ὁ Ἐπικριτὴς, συμμορφούμενος, ὡς λέγει, καὶ μὲ τὴν κοινὴν δοξασίαν, ἥτοι τὸν κοινὸν νοῦν ἢ λόγον.

Ἀλλὰ τίνα ἐκ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ἐννοιῶν, δυνάμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν ὡς μᾶλλον ὀρθὴν καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν συνάδουσαν, τὴν τοῦ Φραγκλίνου, ἢ τὴν τοῦ Ἐπικριτοῦ; — Ἄν τὸ κύρος τοῦ ἀριθμοῦ, ἀρκοῦσε νὰ λύη ὀριστικῶς πᾶν ζήτημα, ἠθέλαμεν ἀδιστακτικῶς ἀποφανθῆ ὑπὲρ τοῦ πρώτου, ὡς ἔχοντος ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἐπιδοκιμασίαν μεγάλου Συλλόγου σοφῶν ἀνδρῶν. Πλὴν τὰ ζητήματα, καίτοι ὑπὸ τοῦ κύρους δύνανται νὰ λάβωσι πλειοτέραν ἰσχύν, οὐχ ἦτον ὅμως ἡ λογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἔρευνα, πρέπει νὰ ᾔηται πάντοτε ἡ μόνη φωτιστικὴ καὶ ἀποδεικτικὴ δύναμις, ὅπως διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἀναλύσεως εἰσάγη ἐν τῇ ψυχῇ ἀκλονήτους πεποιθήσεις καὶ σταθερὰν ἡρεμίαν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων λύσεως.

Ὁ ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει Ἐπικριτὴς διερμηνεύων τὴν ιδέαν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεφέρθη καὶ εἰς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην δοξασίαν, ἣ τὸν κοινὸν νοῦν, ὅστις εἶναι βεβαίως ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς καὶ ὁ ἀκάνθαστος γνώμων ὡς πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν καὶ

ἀταλάντευτον σημασίαν πλείστων λέξεων. Πλὴν φαίνεται ὅτι δὲν ἀντελήφθη καλῶς τὴν ιδέαν, ἣν ἠθέλησε νὰ προσλάβῃ ὡς συνεπίκουρον· προσέγγισε μὲν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ δὲν εἰσῆλθε καὶ ἐντὸς τῆς εὐρείας αὐτῆς περιφερείας, ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ οὕτως εἰπεῖν τῆς θύρας, ἐπεριωρίσθη ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου μόνου τοῦ ἔθνους του, καὶ ἴσως οὐδὲ τούτου τὸν κοινὸν νοῦν ὀρθῶς ἠρμήνευσε, διότι ὡς μετ' ὀλίγον θέλομεν παρατηρήσει, φρονεῖ πάντῃ ἀντιθέτως ὁ Γκιζῶτος.

Ὅταν ὁμιλῇ τις περὶ κοινοῦ νοός ἢ κοινοῦ λόγου, δὲν πρέπει νὰ περιορίζηται ἢ νὰ ἐννοῇ ἐκείνον ἑνὸς μόνου ἔθνους, ἀλλ' ὅλων ἐν γένει τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Ὁ κοινὸς τούτων νοῦς, ὁσάκις εἶναι ἀκέραιος, πεφωτισμένος καὶ σταθερὸς, πρέπει νὰ ᾔηται καὶ σεβαστὸς ὡς πρὸς τὴν ἐννοιαν ἢ τὸν ὀρισμόν τῶν λέξεων· εἶναι τὸ ὁρμέμφυτον, ἢ μᾶλλον ἡ κοινὴ τῆς ἀνθρωπότητος συνείδησις, δι' ἧς καὶ τὰ παραστατικά σημεῖα τῶν ιδεῶν τῆς τελειοποιεῖ, καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς διαρρυθμίζει. Ὁ φιλόσοφος ἢ ὁ ἐπιστήμων δύναται μόνον ν' ἀφαιρῇ τὸ πλεονάζον, ἢ νὰ προσθέτῃ καὶ ἀναπληρῇ τὸ ἐλλεῖπον, ὅπως παριστάνῃ τὰς ιδέας καὶ τὰ πράγματα ἐν ὅλῃ τῇ ἀκριθείᾳ καὶ ἐναργείᾳ των. Ἀς ἴδωμεν λοιπὸν τίνα ἐννοιαν ὁ κοινὸς οὗτος νοῦς ἐπισυνάπτει εἰς τὴν λέξιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως πρωτότυπος, εἶναι παραγωγικὴ, ἔχει ἰδίαν μητρότητα, ἐξ ἧς ἔλαβε τὴν γέννησιν, ἔχει ρίζαν καὶ κορμὸν τὴν πόλιν, ἐξ ἧς ἐβλάστησεν. Ἡ πόλις, ἥτις προϋποθέτει κοινωνικό-
 τῶν ἀνθρώπων, εἶναι μὲν πρὸν πολυπληθὲς, εἰς τὸ ὅποιον καὶ τὸ ἀτομὸν καὶ τὰ πράγματα, εἶναι παντοῦ καὶ πάν-

ΙΛΑΚΤΟ ΒΑ ΕΠΙΣΤΑΣ

ΔΗΝΟΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

τοτε μάλλον ανεπτυγμένα καὶ πρὸς τὴν τελειοποίη-
σιν των ὀργῶνται· ἡ δὲ συμβίωσις ἐγγυωμένη ὑπὸ
ἐννόμου τάξεως, εἶναι μάλλον εὐάρεστος καὶ ἱκανο-
ποιητική. « Omnis civitas est constitutio populi. Populus
» autem non omnis coetus quoquomodo congregatus, sed
» coetus multitudinis juris consensu et utilitas communis
» sociatus (Cic. de Republ. L. II.) »

Πρὸς παράστασιν λοιπὸν καὶ ἐρμηνείαν τῆς δι-
πλῆς αὐτῆς ἐν τῇ πόλει μορφώσεως, ἐπεννοήθη καὶ
ἐσχηματίσθη ἡ λέξις πολιτισμός (civilisation), λέξις
ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς λίαν περιεκτικῆς καὶ οὐχὶ ἀπλῆς, διότι
περιλαμβάνει καὶ ἀτόμων καὶ πραγμάτων τὴν ἐντε-
λεστέραν κατάστασιν, κατὰ τε τὴν κυβέρνησιν, τοὺς
νόμους, τὰ ἥθη, τὴν ἐλευθερίαν καὶ πᾶσαν ἐν γένει
ἀρετήν. Ὅθεν καὶ οἰαδήποτε πόλις καὶ χώρα, ὅσας
κατέχῃ τὴν ὑψηλὴν καὶ τελειοτέραν αὐτὴν μόρφω-
σιν, καλοῦνται γενικῶς καὶ μάλλον πολιτισμένοι. Ἡ
ἐντελεστέρα τῶν ἀνθρώπων ἀνάπτυξις, καὶ ἡ πραγ-
ματικὴ τῆς χώρας βελτίωσις, ἐπιβάλλουν οὕτως εἰ-
πεῖν αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμόν, διότι οὐδεὶς ποτε ἐ-
φαντάσθη, νομίζομεν, ν' ἀποδώσῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἀ-
γρίας τῶν Ἑσχημῶ καὶ Ὑρώνων φυλάς, ἢ τὰς περι-
πλανεὺς καὶ σκηνητικὰς τῶν Ἀράβων, ἢ εἰς τὸν ἀ-
γελαῖον τῶν κτηνῶν ἢ τὸν ὀρμεμφυτικὸν καὶ ἀπροό-
δευτον ἐντόμων τινῶν καὶ πτηνῶν βίον.

Ὁ πολιτισμός λοιπὸν δὲν σημαίνει ἀπλῶς συνέ-
νωσιν ἢ συνεταιρισμόν ἀνθρώπων ἐν τινι ὀρισμένῃ
χώρα, ἀλλὰ κοινωνικὴν κατάστασιν, εἰς ἣν ὑπάρχουν
καὶ πραγματοποιοῦνται ἐν τῇ ἀτόμῳ καὶ τῇ κοινω-
νίᾳ ὑπὸ διαφόρων δυνάμεων ἢ παραγόντων, οἱ ὅροι
καλλιεργημένου καὶ ἀποχρῶντος βίου. Ταύτος εἶναι
δὲ πολιτισμός καὶ τοιαύτην ἀπονέμει εἰς αὐτὸν σημα-

σίαν ὁ κοινὸς νοῦς τῶν ἀνεπτυγμένων ἐθνῶν. Δὲν ἀ-
φορᾷ τύπους ἐθιμοταξίας ἢ ἐξωτερικῆς συμπεριφο-
ρᾶς· οἱ ἐπιπόλαιοι οὗτοι χρωματισμοὶ ἢ καλλοπισμοὶ
δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, ὥς συνέπειαι τῆς διπλῆς ἐ-
κείνης καταστάσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ὥς οὐσιώδεις αὐ-
τῆς ὅροι ἢ ἀπαρτιστικὰ στοιχεῖα, διότι ἄνευ μεμορ-
φωμένων ἀνθρώπων διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς, καὶ ἄνευ
καλλιεργημένης καὶ καλῶς ὀργανισμένης χώρας, οὔτε
λεπτὴ καὶ περιποιητικὴ συμπεριφορὰ (civilité), οὔτε
τρόποι εὐγενικοὶ ἢ ἀνασκοπαὶ καὶ ἀβροφροσύναι,
(politesse), δύνανται νὰ ἐννοηθῶσι πάντα ταῦτα εἶ-
ναι προϊόντα καὶ ἀπόρροιαὶ ἐπιμελημένης ἀγωγῆς,
ἀνεπτυγμένης διανοίας καὶ ἱκανῶς προωδευμένης
χώρας.

Τοιαύτας δι' ἄλλων φράσεων πρεσβεύουν δοξα-
σίας καὶ οἱ ἐμβριθέστεροι καὶ σοφώτεροι Συγγραφεῖς,
οἵτινες συνέγραψαν περὶ πολιτισμοῦ. Ὁ Γκιζῶτος ἐν
τῇ σειρᾷ τῶν μαθημάτων, ἅτινα περὶ τὸ 1829, ἐδί-
δασκεν εἰς Παρίσιους ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν
τῇ Σχολῇ τῶν γραμμάτων, λέγει. « Ἐρευνήσας τίνα
» ἐννοίαν ἀποδίδει εἰς τὴν λέξιν τοῦ πολιτι-
» σμοῦ ὁ κοινὸς νοῦς τῶν ἀνθρώπων, μ' ἐφάνη ὅτι
» οὐσιωδῶς ἀνάγει αὐτὴν εἰς δύο γεγονότα, τὴν ἀνά-
» πτυξιν τῆς ἐξωτερικῆς καὶ γενικῆς τῆς κοινωνίας
» καταστάσεως, καὶ τὴν ἐτέραν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ
» προσωπικῆς τοῦ ἀνθρώπου· ἐν ἄλλαις λέξεσι τὴν
» τελειοποίησιν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπό-
» τητος. » Ὁ δὲ Ῥωμανιόζης ἐν τῇ περὶ πολιτισμοῦ
Σύγγραμμά του ἀνάγει αὐτὴν, « εἰς τὸν τρόπον τῆς
» ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἀνάγκην τινός, δι' οὗ ἐνεργοποι-
» ᾶται ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη καὶ ἱκανοποιητικῆς
» συμβίωσεως. »

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ δύο οὗτοι ὁρισμοὶ τὴν αὐτὴν περιέχουν ἔννοιαν, καίτοι διαφόρως ἐκπεφρασμένην. Τοῦτου ἕνεκα καὶ ἡμεῖς συνεχωνεύσαμεν αὐτοὺς εἰς ἓνα, εἰπόντες ὅτι ὁ πολιτισμὸς σημαίνει κοινωνικὴν κατάστασιν, εἰς ἣν ὑπάρχουν καὶ πραγματοποιοῦνται ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ οἱ ὅροι καλλιεργημένου καὶ ἀποχρῶντος βίου.

Ὁ καλλιεργημένος καὶ ἀποχρῶν βίος ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἐφικτὴν καὶ προοδευτικὴν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας τελειοποίησιν, διότι ὁ μὲν καλλιεργημένος βίος ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦς καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς καρδίας, ὁ δὲ ἀποχρῶν τὴν εὐτυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς κοινωνίας. Ἐἶναι δὲ αὐτὸς προῖόν κοινόν καὶ ἀλληλέγγυον ὅλων τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ ἐργάτου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου Ἀρχοντος, διότι ἅπαντες ἀλληλενδέτως καὶ ἕκαστος ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐνεργείας του, συντελοῦν πρὸς τὴν γένεσιν αὐτοῦ, ἥτοι πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πεπολιτισμένου βίου τοῦ κράτους.

Τοῦτου δὲ ὁ βίος δὲν εἶναι ὡς ὁ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔχει κυρίως ἐννοίαν· ἐκεῖνος ἔχει μεταφορικὴν, ἀφορᾷ πρόσωπον ἠθικὸν καὶ περιεκτικόν, τὸ ὁποῖον μετρᾷ αἰῶνας ἐν τῇ διαρκείᾳ του, ἐνῷ τὸ ἄτομον μετρᾷ ἔτη· πλὴν ὡς τοῦτο γεννᾶται, ἀναπτύσσεται, ἐνεργεῖ καὶ ἐκ τῶν ποικίλων καὶ διαδοχικῶν αὐτοῦ κινήσεων συναποτελεῖται ὁ βίος του, οὕτω καὶ τὸ κράτος συσαίνεται, προάγεται, λειτουργεῖ καὶ ἐκ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν συναπαρτίζεται ὁ βίος του, διότι ὁ βίος ἐν γένει, εἴτε ὑπὸ φυσικὴν, εἴτε ὑπὸ μεταφορικὴν σημασίαν ἐκλαμβάνεται, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ τὸ ἄθροισμα τῶν ὁρατῶν καὶ διαδοχικῶν τοῦ ἰδίου κινήσεων καὶ ἀποτελεσμάτων.

Ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τί ἐστὶ πολιτισμὸς καὶ τίνα ἔννοιαν ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὁ κοινὸς τῶν ἀνθρώπων νοῦς, ἃς ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ τίνα εἰσὶ τὰ συστατικὰ, τίνες οἱ νόμοι ἢ αἱ δημιουργικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ τίνι τρόπῳ αὗται ἐπενεργοῦν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, ὅπως παραγάγῃσι τὸν καλλιεργημένον καὶ ἀποχρῶντα αὐτῶν βίον.

Τὰ στοιχεῖα ἢ αἱ δημιουργικαὶ τοῦ πολιτισμοῦ δυνάμεις, δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τέσσαρας κυρίως κατηγορίας· εἰς δυνάμιν φυσικὴν, πολιτικὴν, ἠθικὴν καὶ οικονομικὴν. Αὗται ἀποτελοῦν τοὺς νόμους, δι' ὧν ζωογονεῖται καὶ τελειοποιεῖται ὁ πολιτισμὸς. Ἡ μὲν πρώτη ἐνεργεῖ ἀφ' ἑαυτῆς, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν νόμων, ἡ τρίτη διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῶν γραμμάτων, καὶ ἡ τελευταία διὰ τῆς βιομηχανίας. Ἐκ τῆς συνδρομῆς καὶ ἐνεργείας τούτων ἀνιδρύεται τὸ μέγα οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν πολιτισμόν.

Πλὴν κατὰ τίνα τρόπον αἱ δημιουργικαὶ αὗται δυνάμεις ἐπιδρῶσιν, ὅπως παραγάγῃσι τὸν ὥρατον αὐτὸν τοκετόν, ὅστις πάντοτε διακυμαίνεται μεταξὺ δύο ἄκρων, τοῦ βαρβαρισμοῦ ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς διαφθορᾶς ἐξ ἑτέρου; — Διότι εἴτε εἰς ἐκεῖνον, εἴτε εἰς ταύτην παρεκτραπῇ, ἐμπίπτει εἰς βέβαιον ἀπωλείας βάραθρον. Ὁ βαρβαρισμὸς εἶναι ἄρνησις καὶ διαγραφή τοῦ πολιτισμοῦ· ἡ δὲ διαφθορὰ ἢ ὁ ἐψιμυθιωμένος οὗτος βαρβαρισμὸς, εἶναι παράβολός τις κατάστασις τοῦ ἀστυχοῦ βίου, ἣτις ὑποκώφως τείνει πρὸς τὴν διάλυσιν αὐτοῦ. Ἡ μέση λοιπὸν ὁδὸς εἶναι ἡ ἀληθὴς τοῦ πολιτισμοῦ κατάσταση, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας ὁφείλουσι οἱ νόμοι αὐτοῦ ἢ αἱ δυνάμεις νὰ ἐπιδρῶσιν. Ἐνεκὰ τούτου δύνανται μὲν ἔθνος τι νὰ ᾖ καὶ ὑπὸ

τινας ἐπόψεις ὁπωσοῦν πεπολιτισμένον, πλὴν ὑπὸ ἐτέρας νὰ ἦναι ἐλλειπές, καὶ νὰ προσεγγίξῃ μᾶλλον εἰς τὸν βαρβαρισμὸν ἢ τὴν διαφθοράν. Δύναται ὡς πρὸς τὰς τέχνας ἢ τὰς ἐπιστήμας ἢ τὴν βιομηχανίαν νὰ πρωτεύῃ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἢ τοὺς νόμους ἢ τὰ ἥθη νὰ ἦναι ὑποδεέστερον. Ἐὰν ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ εἶναι φιλόρπαγος, ἢ ἐπιθετική, ἢ τυραννική· ἐὰν οἱ νόμοι καθιερώνουν προνόμια καὶ ἀδίκους ἀνισότητας, τότε αὐτὸ ὑπὸ ταύτας τὰς ἐπόψεις κλίνει μᾶλλον πρὸς τὸν βαρβαρισμὸν· ἐὰν τὰ ἥθη εἶναι ἄκοσμα, ἢ παραλελυμένα, ἢ χαλαρά, τότε τείνει πρὸς τὴν διαφθοράν. Ἰνα λοιπὸν ἀπέχῃ ἐπίσης ἐκ τῶν δύο τούτων ἐπικινδύνων ἄκρων καὶ βαδίζῃ τὴν μέσσην ὁδόν, πρέπει νὰ ἦναι ἐν ταύτῃ πλήρες, καὶ νὰ συμμορφῶται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις πρὸς τοὺς νόμους ἢ τὰς δυνάμεις τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄς παρατηρήσωμεν ἤδη μιᾶς ἐκάστης αὐτῶν τὴν ἐπίδρασιν, καὶ πρῶτον τῆς φυσικῆς.

(ἀκολουθεῖ.)

ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΝ

Κατὰ τὰς δύο πρώτας Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδας ἡκμαζόν οἱ νεώτεροι καλούμενοι σοφισταί· ἄνδρες ἄλλως λίαν εὐπαιδευτοὶ καὶ καλῶς κατηρτισμένοι ἐκ τῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς των· πλὴν ἡσχοῦντο καὶ αὐτοὶ μᾶλλον εἰς τὴν ρητορικὴν, ἐξ ἧς προσεδόκων καὶ τιμὰς ν' ἀπολαύσωσι, καὶ εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα ν' ἀναβῶσιν. Οἱ σοφοὶ λοιπὸν οὗτοι ἄνδρες, ὡς Δίων ὁ Χρυσόστομος, Ἀριστείδης ὁ Ἐλιος, Ἀπολλώνιος ὁ Τιανεὺς καὶ πλείστοι ἕτεροι, περιβαλλόμενοι κα-

τὰ τὴν συνήθειάν τοῦ τότε καιροῦ τὰς διαφόρους πόλεις, ἔκαμνον εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ ἀγορεύσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς περιστάσεις. Κατελθὼν δέ ποτε εἰς Ἀλεξάνδρειαν Δίων ὁ Χρυσόστομος καὶ ἀγορεύσας εἰς τὴν συνέλευσιν, διεπέρανε τὴν ὁμιλίαν του μὲ τὸ ἐφεξῆς περίεργον ἱστορικὸν ἀνέκδοτον. « Ὑπῆρξέ ποτε, εἶπεν, ἐν Αἰγύπτῳ διάσημός τις Μουσικὸς, ὅστις προοῖωνίσθη ἐν ἐνυπνίῳ ὑπὸ τινος Θεοῦ, ὅτι ἔμελλεν ἡμέραν τινὰ νὰ ψάλλῃ εἰς τὰ ὦτα ἐνός Ὁνοῦ (Γαῖδαρου). Πλὴν ἐκλαβὼν τὸν προοῖωνισμὸν αὐτὸν ὡς παιγνίδιον καὶ συνήθη τοῦ ὕπνου φαντασίαν, δὲν ἐπέστησεν ἐπὶ πολὺ τὴν προσοχὴν του. »

» Μετὰ τινὰ ὁμως πάροδον χρόνου, συνέπεσε νὰ ἐπιτκεφθῇ τὴν Μέμφιν, πρωτεύουσαν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, Τύραννός τις τῆς Συρίας, ὅστις ἀκούσας λίαν ἐκθειάζομενον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τὸν μνησθέντα Μουσικὸν, ἐζήτησε νὰ τὸν ἀκροασθῇ καὶ αὐτός. Ὁ αἰδὸς πλήρης χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐμφανισθεὶς ἐνώπιόν του, ἀνέπτυξεν ὅλα τὰ θέλγητρα, καὶ ἀπεκάλυψε πάντα τὰ μυστήρια τῆς Μουσικῆς τέχνης. Ἀλλ' ὁ Τύραννος ἐκεῖνος, ὅστις ἦτον ἀμαθὴς καὶ ἀγροῖκος, ἀφοῦ τὸν ἤκουσεν ὀλίγον, διέταξεν αὐτὸν ἀποτόμως καὶ ὑβριστικῶς νὰ παύσῃ, ἰδιότι τοῦ ἐπροξένει μᾶλλον ἐνόχλησιν ἢ ἡδονήν. Τότε ὁ Μουσικὸς ἀναμνησθεὶς τοῦ ἐνυπνίου, ἀνεφώνησε, « πῶρα ἐννώ τ' ἐθὰ εἶπῃ νὰ ψάλλῃ τις εἰς τὰ ὦτα ἐνός Ὁνοῦ. »

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΛΟΓΙΑΣ.

(Συνέχεια.)

Οὐδείς τῶν ἀρχαίων Ἱατρῶν καὶ Συγγραφέων μνημονεύει τὴν νόσον τῆς Εὐλογίας. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι δὲν ἦτο γνωστὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι οὔτε οἱ Ἱατροὶ, οὔτινες ἀναφέρουν τόσας ἐτέρας νόσους ἥττον σημαντικὰς, ἢ θελόν ποτε ἀποσιωπῇσαι μίαν τόσον ὀλεθρίαν, οὔτε οἱ Ἱστορικοὶ ἤθελον μνημονεύσει τόσα γεγονότα, χωρὶς ν' ἀναμίξωσι καὶ τὸν θάνατόν τινος Ἡγεμόνος ἢ μεγάλου ἀνδρός, προσελθόντα ἐκ τῆς Εὐλογίας, οὔτε οἱ Ποιηταί, οὔτινες τοσοῦτον ἡσχολοῦντο εἰς τὴν ζωγραφίαν τῶν ὠραιότητων ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐνθουσιάζοντο, ἢ θελον παραλήψει νὰ σημειώσωσι τὴν τρομερὰν ἐκείνην νόσον, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτῳ ἀλλοιόνοι τοὺς χαρακτῆρας τῶν ὠραιότερων προσώπων. Ἡ Εὐλογία, ἀφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν ἐκ τῆς ἱστορίας, μετεδόθη ἐκ τῆς Αἰθιοπίας εἰς τὴν Ἀραβίαν περὶ τὸ ἔτος 571 Μ. Χ. Οἱ δὲ Σταυροφόροι μολυνθέντες ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀλεθρίου λοιμοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἐξεστράτευον κατὰ τῆς Παλαιστίνης, μετεφύτευσαν αὐτὴν ἐν τῇ ἐπανόδῳ των εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὸ 1090 (Mead). Ὁ λοιμὸς ὅμως οὗτος, τὸν ὁποῖον (κατ' εὐφημισμόν ἴσως) ἀπεκαλέσαμεν Εὐλογίαν, δὲν ἐπέφερε καταρχὰς μεγάλην θάλασσαν ἐπὶ τρεῖς ἡμισυ σχεδὸν αἰῶνας προσερπύζετο οὕτως εἰπεῖν εἰς διάφορα μέρη, ἀλλὰ δὲν ἀνεφάνη συνωδευμένος μὲ βέβαια καὶ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα, εἰμὴ περὶ τὸ 1572

(Albertus Hallerus). Ἐκτοτε διατρέχει τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐμφανιζόμενος ἐπιδημικῶς ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμούς (Tissot).

Ἡ Εὐλογία, ἀφ' ὅσον μανθάνομεν ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἐκθέσεων τῶν Ἱεραποστόλων, πρέπει νὰ ἦτο λίαν ἀρχαία εἰς τὸ ἀπέραντον κράτος τῶν Σινῶν, ὡς ἦτον ἐπίσης ἀρχαία καὶ ἡ συνήθεια τῆς δι' ἐμβολιασμοῦ μεταδόσεως αὐτῆς. Μόλα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἡ μέθοδος τοῦ ἐμβολιασμοῦ μετεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν Κιρκασίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ὠραιότης τῶν νεανίδων, ἀπετέλει τὸν κυριώτερον κλάδον τοῦ ἐμπορίου· τὸ συμφέρον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ φιλοσοφικωτέρα μερίς τοῦ ἀνθρώπου, ἐχρημάτισεν ἡ ἀφορμὴ εἴτε τῆς ἀνακαλύψεως, εἴτε τῆς ἐκ τῶν Σινῶν παραλήψεως τῆς σωτηριώδους αὐτῆς μεθόδου, δι' ἧς ἐπρολαμβάνετο ἡ τοσοῦτον ἀπαισία εἰς τε τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὠραιότητα φυσικὴ Εὐλογία (Millin). Τούτου ἕνεκα ὁ ἐμβολιασμός καλεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς Haller, Modus Circassicus.

Τίς ἤθελε ποτὲ δυνηθῇ νὰ προμαντεύσῃ, ὅτι ἐξ ἐκείνων τῶν βαρβάρων καὶ ἀφιλοξένων χωρῶν, κειμένων μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Κασπίας, ὅθεν οἱ Ἀργοναῦται ἤρπασαν τὸ μυστηριώδες χρυσοῦν δέρας ἀπὸ τὸν βασιλέα Αἰήτην, ἤθελε μεταβῇ εἰς τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην μία σημαντικωτάτη ἀνακάλυψις, ἥτις νὰ χορηγῇ ἀφορμὴν σπουδαίας συζητήσεως εἰς τόσους διασήμεους Ἱατροὺς καὶ εὐπαιδεύτους ἀνδρας; Καὶ ὅμως οὕτως ἠκολούθησε, διότι ἀπὸ μίαν τῶντι ἐκείνων μετὰ τὴν ἐκδοχὴν ὁ ἐμβολιασμός εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ τὸ ἔτος σχεδὸν 1670 (Kirkpatrick), ὅθεν τὸ πρῶτον ἐπεκτάθη ἡ χρῆσις του εἰς τοὺς Ἑλ-

ληνας καὶ Ἀρμενίους, οὐχὶ ὁμῶς καὶ εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, οἵτινες ἕνεκα τῆς πίστεως αὐτῶν πρὸς τὴν εἰσαρμένην, ἐθεώρουν ὡς ἀσεβῆ, ὅντινα ἤθελε πειραθῇ καὶ ὑπεξαيرهθῇ ἐκ τοῦ κράτους τῆς. Ἀκολούθως ὁμῶς, ἡ δεισιδαιμονία αὐτῇ ὑπεχώρησε, καὶ ὁ ἐμβολιασμός ἐγένε δεκτός καὶ ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων.

Τοιαύτη τις εἰσορῆς μετεδόθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην πρὸ τοῦ 1713, τῆς ὁποίας ἔχνη ὑπάρχουν εἰς τὰς Πράξεις τῆς Λειψίας (Acti di Lipsia), εἰς τὰς Ἀγγλικὰς φιλοσοφικὰς πραγματείας (Transazioni filosofiche Inglesi), καὶ εἰς τὸ παράρτημα τῆς περιγητήσεως τοῦ Κω. de la Montraye. Τέλος πάντων περὶ τὸ ἔτος 1713, δύο Ἕλληνες Ἱατροὶ ἐδημοσίευσαν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν ἐμβολιασμόν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἰδῆ ἐφαρμοζόμενον γενικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ ΚΚ. Ἰάκωβος Πυλαρίνης (α), καὶ Ἐμμανουὴλ Τιμόνης (β).

Τὰ βιβλία τῶν δύο τούτων Ἱατρῶν μικρὸν ἢ οὐδὲν ἀποτελεσματὸν παρήγαγον. Αἱ ἀνακαλύψεις, ἔστωσαν καὶ αἱ σπουδαιότεραι, δὲν διαδίδονται ποτε εἰς τὰ πλήθη, εἰμὴ μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν καὶ μετὰ ἐπανειλημμένας ἀποπείρας. Μόλις ἤρχισε νὰ γίνηται λόγος τις μετὰ τῶν Ἱατρῶν καὶ τινων περιέργων, καὶ νὰ ἐνεργηθῇ συνάμα ἐν μόνον πείραμα ἐμβολιασμοῦ εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἱατροῦ Eller.

(α) Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ ἐξῆς: Nova et tuta Variolas excitandi per trasplantationem methodus. In Venezia 1713.

(β) Emmanuel Timoni Epistola ad Joannem Woodward 1713, διαβιβασθεῖσα εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Λονδίνου.

Ἐν τούτοις περὶ τὸ 1718 ὁ Κ. Worttlay σύζυγος τῆς ἐξόχου Milady Montagute, Πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ, πεισθεὶς ἀπὸ τὰ ὑπ' ὄψιν του ἐκτελούμενα καθημερινὰ πειράματα, ἐπέτρεψε νὰ ἐμβολιασθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ υἱὸς του ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ Κ. Μαιτλάνδου, ὅστις καὶ ἐντελῶς ἐπέτυχεν.

Ἐπανελθόντες ἀκολούθως εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν ὅτε Κ. Worttlay, ἡ Milady καὶ ὁ Μαιτλάνδης, ἤρχισαν νὰ κηρύττωσιν εἰς τὸ Λονδίνον τὰς ὠφελείας τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καὶ νὰ δώσωσιν ἐν ταύτῳ καὶ πρῶτοι τὸ παράδειγμα, ὑποβαλόντες εἰς αὐτὸν τὴν πενταετὴ κόρην των. Ἡ αἰσία ἐκβασίς τοῦ πειράματος τούτου, συνωδευμένου καὶ ἀπὸ τοὺς πειστικὸς ἐκείνων λόγους, ἠῤῥησε τὸν ἀριθμὸν τῶν περιέργων, οἵτινες πλέον ἡσυχολήθησαν, ὅπως διὰ πλειοτέρων πειραμάτων βεβαιωθῶσιν, ἂν ὅ,τι ἐπετύγχανεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡδύνατο νὰ ἦναι ἐπίσης εὐεργετικὸν καὶ εἰς τὰ κλίματά μας. Ὁ Ἱατρικὸς Σύλλογος τοῦ Λονδίνου, ἀποφασίσας νὰ προβῇ εἰς ἐπανειλημμένα πειράματα, ἀπετάθη περὶ τὸ 1721 πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις τοῦ παρεχώρησεν ἐπὶ δεσμότης καταδεδικασμένους εἰς θάνατον. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχε νεανὶς τις δεκαοκταετής, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ περίφημος Ἱατρός Mead, ὅστις ἡξιώθη καὶ τῆς δόξης τοῦ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν μάθησίν του ἡ ζωὴ τοῦ μεγάλου Ἰσαὰκ Νεύτωνος, ἠθέλησε νὰ ἐφαρμώσῃ τὴν Σινικὴν μέθοδον τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ἥτις διαφέρει ἀπὸ τὴν τῶν Κιρκασίων κατὰ τοῦτο, ὅτι οἱ μὲν Σινεῖται δὲν κάμνουν κάμμιαν τομὴν πρὸς μετάδοσιν τῆς ἐπεισοχτοῦ ἐμβολίας, ἀλλὰ βρέχουν μόνον ἐντὸς τῆς ἐπιγομῶδους ἡνὲς τεμαχίου βάμβακος, τὸ ὁποῖον εἰ-

σάγουν εἰς τοὺς μυκτῆρας· οἱ δὲ Κιρκάσιοι πράττουν ἐπιπολαίους τινὰς τομὰς εἰς τοὺς βραχίονας, καὶ τοὺς μηρούς, ὅπου ἐγγέουν τὴν εὐλογιώδη ὕλην (Philosophical Transaction n. 339 e 347).

Ἐκ τῶν ἐπτὰ δεσμοτῶν εἰς εἶχε λάβει προηγουμένως εἰς τὰς φυλακὰς τὴν φυσικὴν Εὐλογίαν, οἱ δὲ ἕτεροι ἐξ ὑπεβλήθησαν ἐπιτυχῶς εἰς τὸν ἐμβολιασμόν· μόνη ἡ νεανὺς τοῦ K. Mead ἔλαβε συμπτώματα βαρύτερα, ἰδίως εἰς τὴν κεφαλὴν. Τούτου ἕνεκα οὐδένα γνωρίζω νὰ ὑπεβλήθῃ πλέον εἰς τὴν Σινικὴν μέθοδον, ἀλλ' εἰς ἐκείνην τῶν τομῶν, ἥτις ἕνεκα τῆς αἰσίας ἐκβάσεως τῶν ῥηθέντων πειραμάτων, ἔλαβέ τινα φήμην καὶ κυκλοφορίαν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐδημοσιεύθησαν δύο Συγγράμματα, ἐκτὸς ἐκείνων τῶν δύο Ἑλλήνων Πυλαρίνη καὶ Τιμόνη, ἐν τοῦ K. Μαιτλάνδου, ὅστις μετὰ τὸ πείραμα τῶν ἐξ δεσμοτῶν εἶχεν ἐκτελέσει ἰδιαιτέρως καὶ ἄλλους ἐμβολιασμούς, καὶ ἐν ἑτερον τοῦ K. le Duc.

Ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐξηκολούθουν τὰ πειράματα, τὰ ὁποῖα ἐτι μᾶλλον ἐστερεοποιοῦν τοὺς πρωτουργοὺς τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καὶ ἠύξανον τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁπαδῶν των. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς πᾶν ἔθνος εὐρίσκεται κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον πεποιθήσεις τις περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν κατὰ παράδοσιν ἐθίμων, ἅτινα ἀποτελοῦν μίαν, οὕτως εἰπεῖν, δύναμιν πολιτικῆς ἀπραξίας, ἀποποιουμένης οἰονδήποτε νεωτερισμόν, διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι εἶναι νεωτερισμός· ὑπῆρξεν ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐν κόμμα πολέμιον τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καὶ πειρώμενον ὅλαις δυνάμεσι νὰ τὸν καταβάλλῃ. Εἰς ζήτημα τοσούτον σπουδαῖον ἡ δημοτικὴ ἀπέχθεια ἦτον, ὀφειλόμεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἐν μέρει δικαιολογημένη.

Ἐπρόκειτο νὰ πεισθῶσιν οἱ φιλόστοργοι γονεῖς, νὰ παραδώσωσιν ἐκουσίως τὰ τρυφερά τέκνα των εἰς τὴν διάθεσιν ἑνὸς νοσήματος φύσει θανασίμου, μὲ μόνην τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναβρώσεως, ἀνευ τινὸς βεβαίωτητος περὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον προλήψεως αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον τὰ τέκνα των ἠδύναντο νὰ μὴν ὑποκύψωσιν ἴσως ποτὲ ἐν τῷ βίῳ. Ἐπρόκειτο ἀκόμη νὰ προσβληθῶσι διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ αἱ διδασκαλῖαι τῆς Θρησκείας, αἵτινες μᾶς ἀπαγορεύουν νὰ ἐκθέτωμεν εἰς ἐκουσίους κινδύνους τὴν ζωὴν. Τοὺς λόγους τούτους θέλομεν ἀκολούθως ἀναπτύξει ἕκαστον ἰδίως· ἤδη ἂν ἐπαναλάβωμεν διὰ βραχείων τὴν συνέχειαν τῆς ἱστορίας τοῦ ἐμβολιασμοῦ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν πανταχόθεν ἐμβολιαζομένων ἠύξησεν ἐπὶ τοσούτῳ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ μὲ τοσαύτην ἐπιτυχίαν καὶ ταχύτητα, ὥστε περὶ τὸ 1723, ἡ Ἡγεμονὶς Καρολίνα τῆς Οὐαλλίας, ἡ χρηματίσασα ἀκολούθως Βασίλισσα, ὑπέβαλεν ἅπασαν αὐτῆς τὴν οἰκογένειαν εἰς τὸν ἐμβολιασμόν, τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσεν ὁ K. Μαιτλάνδης. Ἡ κλασικὴ αὕτη ἐπιδοκιμασία τοῦ ἐμβολιασμοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διήγειρε καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν τινῶν τὴν σκέψιν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ἡ τυποθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ K. la Coste, ἀπευθυνθεῖσα περὶ τὸ 1723 πρὸς τὸν K. Dodard, Ἰατρὸν τοῦ Χριστιανικωτάτου Βασιλέως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσει θεωρητικῶς τὴν μέθοδον τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Ἀναφέρει δὲ ὅτι ὁ Δούξ Ἀντιβασιλεὺς, ἦτο διατεθειμένος νὰ διατάξῃ πειράματα, πλὴν ὁ θάνατος τὸν ἐπρόλαβε, καὶ ἡ σύμπνοια τῶν Γάλλων Ἱατρῶν ἀντέτεινε τότε εἰς τὸν νεωτερισμόν, τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἀπεκρίσαντο ὡς ἄνθρωπον καὶ ἀθέμιτον. Variolas morales nées (Molin).

Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτι ἠκολούθουν ἀκόμῃ, κυρίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, νὰ διαφιλονεικῶσι καὶ συνάμα νὰ ἐνεργῶσι τὸν ἐμβολιασμόν, ὅτε οἱ διασημότεροι Ἱατροὶ τῆς Εὐρώπης εἰς τε τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἐκπεπληγμένοι ἀπὸ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιτυχιῶν, αἵτινες καθεκάστην ἀνηγγέλλοντο ἐκ τῆς Ἀγγλίας, ἐσύσταινον τὴν εἰσαγωγὴν του (Boerhaave, Haller, Tissot, Sherard, Tralles). Ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀγγλῶν ἐπὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐνῶ εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην τὸ ζήτημα ἦτο πλέον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπεβεβαιούτο ὑπὸ ἐπανειλημμένων συνεχῶν πειραμάτων, μόλις εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην ἐσυζητεῖτο ὑπὸ ὀλίγων νοτμόνων, οἵτινες ἢ δὲν ἐτολμοῦσαν, ἢ δὲν ἠδύναντο νὰ τὸ ἐνεργοποιήσωσιν. Ὅθεν προτοῦ νὰ γενικευθῇ ὁ ἐμβολιασμός εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἐσυστήθη περὶ τὸ 1746 εἰς τὸ Λονδίνον δι' αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, ἰδιαιτέρον Νοσοκομεῖον πρὸς εὐκολίαν τοῦ κοινοῦ (α). τοσοῦτον δὲ σπουδαία ἐθεωρήθη ἡ σύστασις αὕτη, ὥστε ὁ ἴδιος Βασιλεὺς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὡς Προστάτης, καὶ ὁ Δούξ τῆς Μαλβουρούγης ὡς Πρόεδρος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Κομήτων τῆς Λιχφιέλδης καὶ τῆς Νοθουμπερλάνδης. Τὸ παράδειγμα τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἡ σύστασις τοῦ Νοσοκομείου, ἀποδεικνύουν ἀρκούντως ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἦτο τότε ἀποφασισμένον ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῆς Εὐλογίας· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπαυσε πλέον πᾶσα ἀντίστασις εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον, καὶ οἱ τρεῖς Ἡγεμονόπαῖδες Ἑρρίκος, Φεδερίκος καὶ Γουλιέλμος ἐνεβολιάσθησαν περὶ τὸ 1754. Τὸ δὲ ἐ-

(α) Ἐφημερί; Ἐγκυκλοπαιδικὴ τοῦ Μάϊου 1746.

πόμενον ἔτος δι' ὁμοθυμῶν συγκαταθέσεως τοῦ Ἱατρικοῦ Συλλόγου τοῦ Λονδίνου, ἀνεκτρύχθη ὁ ἐμβολιασμός, Σπουδαῖος καὶ οὐσιώδης εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς τὴν Εὐλογίαν, οὐδέν τι πλέον μᾶς προσφέρει, εἰμὴ ὅτι οἱ δύο Ἐπισκοποὶ Ἀγγλοὶ τῆς Βορκεστέρης καὶ τῆς Νορβίκης καὶ ὁ Κ. Jome, ἔπεισαν τὰς πεφοβισμένας συνειδήσεις ὅτι ἦτο θεμιτὸς ὁ ἐμβολιασμός, ὅστις καὶ ἐκ τῶν καθημερινῶν πειραμάτων ἀπεδεικνύετο σπουδαῖος καὶ οὐσιώδης εἰς ὅλον το ἔθνος, ὡς εἶχεν ἀποφανθῇ καὶ εἰς ἐκ τῶν ἐντιμωτέρων Ἱατρικῶν Συλλόγων τῆς Εὐρώπης. Ἐκτοτε ἐστερεώθη εἰς τὴν νῆσον ἡ γενικὴ χρῆσις τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῆς Εὐλογίας, οὐδὲ ἀνεφάνη πλέον εἰς τὴν Ἀγγλίαν Σύγγραμμά τι, τὸ ὁποῖον νὰ καταπολεμῇ αὐτὴν τὴν γενικὴν μέθοδον.

Ὁ περίφημος Tronchin, ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ ἐμβολιάσῃ τὸν Ἡγεμόνα τῆς Πάρμης ἡδὴ ἐπίδοξον Δούκα, ἐχρημάτισεν εἰς ἐκ τῶν πρώτων, οἵτινες ἐτόλμησαν νὰ ἐφαρμώσωσιν αὐτὴν τὴν μέθοδον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, καὶ ἕως ἀπὸ τοῦ 1748, ἔδωσε τὸ εὐτυχὲς παράδειγμα ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του εἰς τὸ Ἀμστερδὰμ, ὅπου εἶχε τὴν θέσιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ Ἱατρικοῦ Συλλόγου. Μετ' ὀλίγον ἡ περιέργεια τῶν πειραμάτων ἐπεκτάθη καὶ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου ὁ ἐμβολιασμός εἰσέχθη περὶ τὸ 1751, καὶ ἐντεῦθεν μετεδόθη εἰς τὴν Φιλανδίαν, τὸ Βρανδεμβούργον, τὴν Νορβηγίαν καὶ τὰ λοιπὰ ἀρκτῶα μέρη, ὅπου κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Λονδίνου ἐ συστήθησαν περὶ τὸ 1754, Νοσοκομεῖα ἐμβολιασμοῦ καὶ εἰς τὴν Κροατίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ τῆς Δανίας. Τοσαύτη δὲ

ἤτον ἡ πίστις καὶ ἡ ἀσφάλεια, τὰς ὁποίας ἐνέπνεεν ἡ νέα μέθοδος, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποβληθῇ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ πλουσιωτάτη καὶ μονογενὴς κληρονόμος τοῦ Ὑπουργοῦ Βαρῶνος Βερνστόρφ, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας. Εἰς Γοττεμβοῦργον ἐσυστήθη προσέτι ἕτερον Νοσοκομεῖον πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν, καὶ περίφημον κατέστη τὸ μεταλλιον, κατασκευασθὲν εἰς τὴν Στοκχόλμην πρὸς τιμὴν τοῦ ἐμβολιασμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξ ἑνὸς ἤτον ἐγγυαρχημένος ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ ὄφιν εἰς θέσιν ἐπιθετικὴν, ὑπαινιττόμενος τὴν Εὐλογίαν, μὲ τοιαύτην ἐπιγραφὴν *sublato jure nocendi* (Ἐγερθείσης ἐν τῇ ἰσχύϊ τῆς νὰ ἐπιτεθῇ), καὶ ἐξ ἑτέρου ἀνεγινώσκετο μόνη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ· *ob infantes Civium felici ausu servatos* (Ἐσώθησαν διὰ τοῦ θάρρους τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν.)

Ἡ μεσημβρινὴ Εὐρώπη ἐνησχολήθη βραδύτερον ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης ἀνακαλύψεως, καὶ ἤθελεν ἴσως ἔτι μᾶλλον βραδύνει εἰὰν ὁ Κ. de la Condamine, ὅστις τοσοῦτον ὑπηρέτησε τὴν Ναυτιλίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτοῦ ἐκδρομῶν πρὸς τὸν Ἰσημερινόν, δὲν ἀπεφάσιζε μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀμερικῇ φιλοσοφικῆς περιηγήσεώς του, ν' ἀναγνώσῃ περὶ τὸ 1754 εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐκθεσιν. Ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐπροξένησε μέγαν ἀναβρασμὸν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Γάλλων· οὔτε ἡ ἀκρίβεια, οὔτε ἡ μέθοδος, οὔτε ἡ ἐνέργεια τῶν γεγονότων ἴσχυσαν ν' ἀποτρέψωσιν ἐν σμῆνος πολέμιων, ἀπὸ τοῦ νὰ διεγερθῶσι κατὰ τῆς νέας αὐτῆς θεωρίας μόλις ἐδημοσιεύθη. Ὁ Κ. de la Condamine περιηγούμενος τὴν Ἰταλίαν προσεκάλει πανταχοῦ εἰς

ἐνέργειαν πειραμάτων ἐμβολιασμοῦ. Οἱ μᾶλλον δὲ εὐπειθεῖς εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ ἐχρημάτισαν οἱ Τυρρῆνοί. Ὅθεν ἐκεῖ παρατηροῦμεν ὅτι περὶ τὸ 1755, ἐξετελέσθησαν ἐπιτυχῶς πλέον τῶν διακοσίων ἐμβολιασμῶν (Manetti). Τὰ αἴσια τούτων ἐξαγόμενα ἐπεισαν τὴν Κυβέρνησιν τῆς Τυρρηνίας, νὰ διατάξῃ εἰς τὴν Φλωρεντίαν δημόσια πειράματα, τὰ ὁποῖα ἐνεργήθησαν περὶ τὸ 1756 ἐπὶ ἐξ παίδων εἰς τὸ Βασιλικὸν Νοσοκομεῖον τῆς Ἀγίας Μαρίας τῶν Νηπίων. Ἐκτοτε μετεδόθη καὶ εἰς τὰς πέριξ τῆς Φλωρεντίας πόλεις· καὶ μετὰ δύο ἔτη ὁ Κ. Φραγκίσκος Βέρτσης εἰσήγαγε τὸν ἐμβολιασμὸν εἰς τὸ Παταύιον. Ἐπεκτείνετο δὲ ὁσημέραι καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἱατρῶν Guarnieri, Battini, Tani, Pierotti, Turacchi, καὶ διὰ τῶν Συγγραμμάτων τῶν ἱατρῶν Poverini, Targioni, Pauli, Caluri, Berzi, Gandini, Manetti κ. λ. Εἰς Μεδιόλανα πρῶτος ὁ Κ. Tadini ἔδωσε τὸ παράδειγμα περὶ τὸ 1761, ἐμβολιάσας τὰ δύο τέκνα του. Ὁ δὲ Κ. Βικέτης εἰσήγαγε τὸν ἐμβολιασμὸν εἰς τὴν πόλιν Τριβιλίαν, δημοσιεύσας καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν παρ' αὐτοῦ ἐμβολιασθέντων. Ἡ αἰσία ἐκθασίς τῶν πρώτων τούτων πειραμάτων, οὐδεμίαν ἐν τούτοις ἐπήνεγκε μεταρρύθμισιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἥτις οὔτε ἀνθίστατο, οὔτε μετεβάλλετο.

Εἰς οὐδὲν ὅμως ἕτερον τῆς Εὐρώπης μέρος εὗρεν ὁ ἐμβολιασμὸς τόσας ἀντιρρήσεις, ὅσας ἀπῆντησεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀντιβασιλείας, ἔγινε λόγος τις περὶ τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Δουκὸς ἀντιβασιλέως καὶ αἱ ἀντιδράσεις τῶν Γάλλων ἱατρῶν, ἐμπόρισαν πᾶσαν περαιτέρω ἀπόπειραν. Μόλις περὶ τὸ 1766 αἱ ἐνταῦθα πειράματα ἔγιναν εἰς τὴν Γαλλίαν

ὁπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κ. Γουφροί καὶ ἑτερα τινὰ μετ' ὀλίγον εἰς Λουγδούνον, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται μνηεὶα εἰς τὰς « Ἐκθέσεις τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας » τῶν Ἐπιστημῶν. » Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Δουξ τῆς Αὐρηλίας υἱὸς τοῦ Ἀντιβασιλέως, πεισθεὶς ἐκ τῶν ὠφελειῶν τοῦ Ἑμβολιασμοῦ, ἐπέτρεφεν εἰς τὸν Κ. Tronchin καὶ ἐνεβολίασε τὰ δύο τέκνα του, τὸν Δοῦκα τῆς Σάρτρης καὶ τὴν Δεσποινίδα Μονπανσιέ. Τὸ παράδειγμα τούτου ἠκολούθησεν ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Βελγίσης, ὅστις προσκαλέσας ἐκ Λονδίνου τὸν ἔξοχον Kirkpatrick, ἐνεβολίασε τὸν υἱὸν του Κόμητα τῆς Γιζόρης. Τὸ κῦρος τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν πειραμάτων, ἐτήγειρε μὲν τὴν περιέργειαν τῶν Γάλλων, ὅπως μὴ παραμελήσωσι πλέον τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας ἀπελάμβανε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ συνάμα ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν ζήλον καὶ τὴν πεισμονὴν τινῶν Θεολόγων καὶ πολλῶν Ἱατρῶν, ὅπως διεγείρωσι τὰς αὐτὰς ἐντάσεις, αἵτινες πρὸ 30 ἐτῶν εἶχον ἀναφυῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Καθόσον ἐπεκτείνεται εἰς Παρισίους ἡ χρῆσις τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο ἐπιτυχῶς τὰ πειράματα, ἐπὶ τοσοῦτον ἐμαίνετο καὶ τὸ ἀντίπαλον κόμμα. Δύο Ἡγεμονίδες τοῦ οἴκου τῆς Λορραίνης, κόραι τῆς Κομήσεως τῆς Βριαίνης, καὶ ἡ κόρη τοῦ Δουκὸς τοῦ Αἰγκυλιῶν ἐνεβολιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Δρ. Γκάττη, καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστημεῖον τῆς Πίσης, καὶ μετὰ ἐλαφρύτατον πυρετὸν ἀνέλαβον ἀνευ ἑτέρου τινὸς κινδύνου. Ἔτερα τετρακόσια ἄτομα ἐνεβολιάσθησαν εἰς Παρισίους, ἔλαβον ἅπαντα τὴν Εὐλογίαν ἀρίστης ποιότητος, ἐθεραπεύθησαν ἀκινδύνως, καὶ ἀνευ οὐκ ἑνὸς ἢ ὀλίγου ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐκτὸς μόνον μιᾶς μόνης νεανίδος ἧτις

ἀπεθίωσε, διότι ὑπεβλήθη ἀπεριοχέπτως εἰς τὸν ἐμβολιασμόν, ἐνῶ πρὸ ἑξ μηνῶν ἦτον ἐστερημένη ἐκ τῶν καταμηνίων τῆς.

Ὅλιγοι εἶναι οἱ Ἱατροί, οἵτινες ἔγραψαν ἐναντίον τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ὅπως καταστήσωσι καὶ τὸ δημοσίον δικαστὴν τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν πλεῖστοι δὲ λαθραίως ἐπειράθησαν νὰ τὸν δυσφημίσωσιν. Εἰς τὴν Γαλλίαν τέσσαρας μόνον γνωρίζω ὅτι ἔγραψαν ἐναντίον τῆς νέας μεθόδου, ὁ Κ. Bast Ἱατρός τοῦ Λουγδούνου, ὁ Κ. Dorigny, ὁ Κ. Beet, καὶ ὁ Κ. Hoc. Ὑπὲρ τοῦ ἐμβολιασμοῦ δὲ συνέγραψαν οἱ ΚΚ. Boyer, la Coste, Noguier, Macquart, la Condamine, Morisot, Lavirotte, Camus, Joachini, Roux, David, Vernage, Bordeaux. κ. λ. Περὶ τὸ 1760 ἠῤῥησε τὸ ἐριστικὸν πνεῦμα εἰς Παρισίους, ὁ δὲ Κ. de la Condamine, ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Τέλος πάντων κατὰ τὸ 1762, ἀνεφάνη ἡ ἐπιδημία τῆς Εὐλογίας εἰς Παρισίους, καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐνοχοποιοῦν αὐτόν, ὡς παραίτιον περισσοτέρων θανάτων, διότι μετέδιδε τὸ μόλυσμα καὶ εἰς τὰς συνοικίας ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας ἴσως δὲν ἤθελε φυσικῶς ἀναπτυχθῇ (α). Τοιουτοτρόπως μὴ δυνάμενοι οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ν' ἀποδείξωσιν αὐτόν ὀλέθριον πρὸς τοὺς ἐμβολιαζομένους, ἐπέτυχον νὰ κάμνουν νὰ τὸν πιστεύωσιν ἐπιζήμιον οἱ γείτονες, οἵτινες δὲν ὑπεβάλλοντο εἰς αὐτόν, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ χαρακτηρισμοῦ, ἐνέπνευσαν τὸν φόβον εἰς τὸν λαόν, καὶ ἠνάγκασαν τὸ δικαστήριον (Parlamento) τῶν Παρισίων, νὰ δημοσιεύσῃ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1763, ἐν θέσπισμα, τὸ ὁποῖον ἀνέστελλε τὰς προόδους τῆς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ καὶ ἀρχαῖα Ὀικτωβρίου 1763.
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

τεχνητής Εὐλογίας, ἕως τοῦ ἡ Ἱατρικῇ Σχολῇ τῶν Παρισίων νὰ ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν ὠφελειῶν ἢ τῆς βλάβης τῆς νέας αὐτῆς μεθόδου, καὶ ἐπὶ τῶν ἀπαιτουμένων προφυλακτικῶν μέτρων ἐν περιπτώσει παραδοχῆς.

Τὸ παρελθὸν ἔτος (1765) τέλος πάντων ἐμβολιασθεῖσα ἡ Κ. τῆς Βουφλέρης, ὑπέκυψε καὶ εἰς τὴν φυσικὴν Εὐλογίαν. Οἱ ἀντεμβολιασταὶ ἔσπευσαν νὰ δημοσιεύσωσι τὸ γεγονός τοῦτο ὡς μέγαν θρίαμβον, ὅτι ὁ ἐμβολιασμός δὲν ἐξασφαλίζει ἀπὸ τὴν φυσικὴν Εὐλογίαν. Ὁ Κ. Gatti, ὅστις εἶχεν ἐπιτελέσει τὸν ἐμβολιασμόν αὐτόν, ἡρμήνευσε τὸ γεγονός μὲ εἰλικρίνειαν ἀξίαν ἑνὸς φιλοσόφου· ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ Εὐλογία εἶχε μὲν ἐμβολιασθῇ, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, διότι δὲν ἀνεφύη, εἰμὴ μία μόνη φλύκταινα καὶ ἀνευ ἀνησυχίας τινὸς τῆς ἐμβολιασθείσης, καὶ ὅτι καὶ ἡ φλύκταινα ἐκείνη κατὰ λάθος ἐνομήσθη παρ' αὐτοῦ εὐλογιῶδης. Ἐντεῦθεν ἐξήχθη οὐχὶ ὅτι ἐπέρχεται ἡ Εὐλογία μετὰ τὸν ἐμβολιασμόν, ἀλλ' ὅτι ὁσάκις οὗτος ἀποτυγχάνη, δύναται ἀκολούθως νὰ ἀναφυῇ ἡ φυσικὴ Εὐλογία, καὶ τοῦτο οὐδεὶς ποτε τὸ ἀμφισβήτησε.

(ἀκολουθεῖ.)

ΠΕΡΙ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΝ.

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Διεξαγαγόντες τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τῶν νεκρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἃς ἐξέλθωμεν τῶν Ἑρακλείων στήλων, καὶ ρίπτοντες διαβατικὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀχρο-

τηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, ἃς καταπλεύσωμεν καὶ πρὸς τὸν νέον κόσμον, ὅπως παρατηρήσωμεν καὶ ἐκεῖ τὰ αὐτὰ ἔθιμα τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν.

Ὁ Σπάρμαν καὶ ὁ Ἰωάννης Βαρῶφ εἰς τὰς κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περὶ τοῦ Εὐελπι ἀχροτήριον περιηγήσεις των, διαβεβαίουσιν ὅτι εἰς τὰς χώρας τῶν Κάφρων καὶ Ὀττεντότων, οὐχὶ πολὺ μακρὰν ἐκ τῆς θαλάσσης, ἀνεκάλυψαν τάφους, ὁμοίους μὲ τοὺς ἀνακαλυφθέντας εἰς τὴν Τυρρηνίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ἐξ ὧν εἰκάζουν ὅτι καὶ οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι λαοὶ, εἶχον ἀνέκαθεν τὸ ἔθιμον τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν.

Τὰ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν τῆς Ἀμερικῆς ἔθιμα τῶν νεκρῶν, περιγράφονται μετὰ πολλῆς ἀκριβεῖας ὑπὸ τοῦ ἐμβριθεστάτου ταύτης ἱστορικοῦ Ροβερτσῶνος. Εἰς τινὰς ἀγρίας φυλάς πρὸς τὰς χώρας τοῦ Οὐδσῶνος καὶ τοῦ Πρίου δέλα-Πλάτα, ὑπάρχει τὸ βάρβαρον ἔθιμον τοῦ νὰ φονεύωσι τοὺς γηράσκοντας ἢ βαρέως νοσοῦντας γονεῖς των, καὶ ἀκολουθῶς νὰ τοὺς θάπτωσι. Τὴν πρᾶξιν ταύτην νομίζουν ἔργον μᾶλλον ἐλέους καὶ εὐσεβείας ἢ σκληρότητος καὶ ἀσεβείας, διότι ἀπαλλάττουν δι' αὐτῆς καὶ τοὺς πάσχοντας ἐκ τῶν δεινῶν των, καὶ τοὺς ἐπιζῶντας ἐκ τοῦ χρέους τῆς διατροφῆς, ἐξ ἧς πολλάκις σπανίζουν. Συνήθως ὁ γηράσκων ἢ ἀσθενὼν γνωρίζοντας τὴν θλιβεράν τύχην των, ρίπτονται αὐθόρμητοι εἰς τὸν τάφον, ὅπου τότε φονεύονται ὑπὸ τῶν τέκνων ἢ συγγενῶν των.

Εἰς ἅπαντας ὅμως ἐν γένει τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Πιστεύουν ὅτι οἱ ἀποθνήσκοντες, μεταβαίνουν εἰς ἕτερον κόσμον, ὅπου μέλλουν νὰ βαδίσωσι νέον σταθμόν. Ἐκεῖ ἡ κατάστασις αὐτῶν εἶναι τωόντι εὐδαιμονία, ὅπου εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ

τὰς πικρίας τοῦ κόσμου τούτου. Φαντάζονται τὸν ἄλλον κόσμον, ὡς τόπον ἡδονῆς καὶ μακαριότητος, ἐπιχέοντα ἀνεξαντλήτους εὐλογίας· τὰ δάση τοῦ ἀφθονοῦν ἐκ θηραμάτων, καὶ οἱ ποταμοὶ πλημμυροῦν ἐξ ἰχθύων· ἐκεῖ οὔτε πείνα, οὔτε ἐτέρα στέρησις γνωρίζονται, τὰ πάντα ἀπολαμβάνονται ἄνευ κόπου καὶ ἐργασίας· οἱ διακριθέντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄξιοι θηρευταὶ ἢ ἀνδρεῖοι πολεμισταί, κατέχουν εἰς τὸν ἄλλον τὰς πρώτας θέσεις. Ὡς ἐκ τῶν δοξασιῶν των τούτων οὔτε θάνατον φοβοῦνται, οὔτε ἐγκαταλείπουν τοὺς θνήσκοντας ἄνευ ὑπερασπίσεως καὶ προμηθείας τινός, ἀναγκαίων πρὸς τὴν μετάβασιν καὶ ἀποκατάστασίν των ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ. Θάπτουν μὲ αὐτοὺς καὶ τὰ ὄπλα των, τὸν ἱματισμὸν, τὰ οἰκιακὰ ἐπιπλα, τὸν σῖτον, τὴν θήραν καὶ πᾶν ὅ,τι νομίζουν χρήσιμον πρὸς διατροφήν των.

Εἷς τινὰς Ἐπαρχίας, ὁσάκις ἐτελεύτα ὁ Κατοίκης ἢ ἀρχηγός των, ἐφονεύοντό τινες ἐκ τῶν γυναικῶν, τῶν εὐνοϊκῶν καὶ τῶν δούλων τοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου του, καὶ συνελάπτοντο μὲ ἐκεῖνον, ὅπως ἐμφανισθῇ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον μὲ τὴν αὐτὴν ἀξιοπρέπειαν, καὶ συνοδεύηται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἀκολουθείας. Ἡ πεποίθησις αὕτη εἶναι τόσον ἐρριζομένη, ὥστε πολλοὶ ἐκ τῶν ὀπαδῶν του προσφέρονται ἐκούσια θύματα, καὶ ἀμιλλῶνται τίς νὰ λάβῃ τὸ προνόμιον καὶ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν, νὰ συνοδεύσῃ τὸν ἀποβιώσαντα δεσπότην του. Ὅσοι ὁμως ἀπεποιοῦντο ἢ ἐπροσπύθον νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν θυσίαν, ἀπενάρχοντο μὲ ἰκανὴν πόσιν νικητοῦ. Οἱ τάφοι των ἄλλοι μὲν κατεσκευάζοντο ὀρθογόνιοι, ἄλλοι δὲ σφαιροειδεῖς, καὶ ἕτεροι πυραμοειδεῖς.

Οἱ Ὀκεάνιοι ἢ Αὐστραλιανοὶ ἰθαγενεῖς, ὡς δια-

θεβαιοῦν πολλοὶ ἀπόστολοι καὶ περιηγηταί, ἰδίως δὲ ὁ Γουλιέλμος Ἑλῖς καὶ ὁ Ρ. Π. Λεσσὼν, ἔχουν διάφορα ἔθιμα ὡς πρὸς τοὺς νεκρούς· ἐν γένει ὁμως πιστεύουν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ὑπαρξίν πνευμάτων, καὶ τὴν ἐμφάνισιν φασμάτων. Ἡ κηδεία τῶν νεκρῶν τελεῖται εἰς πολλοὺς ἐν καιρῷ νυκτός, ἄρχεται διὰ τινος ὀρχήσεως, καὶ συνοδεύεται μετὰ μουσικῆς καὶ θόρυβον τυμπάνου, καλουμένου Ταμτάμ. Ὅσοι κάτοικοι δὲν εἶναι μεμυημένοι εἰς τοιαύτας τελετάς, ὀφείλουν νὰ ἀπομακρύνωνται ἐκ τῆς κηδείας, ἢ νὰ κλείωνται ἐντὸς τῶν οἰκῶν των. Θάπτουν δὲ τοὺς νεκροὺς ἢ ὑπογείως εἰς τόπον ἐπίπεδον, ἢ εἰς ὅπας καὶ σπήλαια, ἐσκαμμένα εἰς βράχους ὑψηλῶν ὄρεων. Οἱ τάφοι ὁμως τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων, κατεσκευάζοντο παμμεγέθεις ἐκ λίθων κοραλίνων, καὶ μετὰ βαθμίδων ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου. Οἱ τόποι τῶν μνημείων ἐχαρακτηρίζοντο Ταμποῦ, ἤτοι τόποι ἱεροὶ καὶ ἀπαράβιαστοι.

Τοιαῦτα εἶναι ἐν κεφαλαίῳ καὶ τὰ τῶν ἰθαγενῶν τοῦ νέου κόσμου ἔθιμα τῶν νεκρῶν. Ἀξίον ὁμως παρατηρήσεως εἶναι καὶ εἰς ταῦτα καὶ εἰς τὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἐν γένει, τὸ μέτρον τῆς ἀνεγέρσεως τῶν τήρων ἐπὶ ὑψηλῶν τόπων καὶ ἐπὶ προσεχουσῶν ἀκτῶν. Ἴσως τοῦτο, καίτοι κοινόν, ὑπηγορεύετο εἰς τὰ διάφορα ἔθνη καὶ ὑπὸ διαφόρων λόγων εἴτε ὑγιεινῆς εἴτε μεγάλης καὶ ἰσοθέου τιμῆς πρὸς τοὺς νεκρούς, εἴτε ἀσφαλείας ἐξ ἀλλοτρίων προσβολῶν, εἴτε τέλους καὶ μακρυτέρας δράσεως καὶ αἰωνιότητος, ὡς οὕτως ἐρμηνεύει αὐτὸ ὁ Ὅμηρος (ὁδ. ω. 80).

Ἐπειτα μέγαν καὶ ἀμύμονα τύμβον

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΤΙΟΥ

» Ὡς κεν τηλεφανής ἐκ ποντόφιν ἀνδράσιν εἴη

» Τοῖς, οἳ νῦν γεγάσι, καὶ οἳ μετόπισθεν ἔσονται.

Ἐν τούτοις τὰ ἔθιμα ταῦτα καὶ τῶν δύο κόσμων, καταμαρτυροῦν ἐπίσης, ἐκτὸς ἀσημάντων τινῶν ἐξαιρέσεων ἢ μᾶλλον παρεκτροπῶν καὶ τερατολογιῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅτι ὁ ἐνταφιασμός τῶν νεκρῶν δὲν εἶναι ἀπλοῦς τύπος ἢ ἐπιδεικτικὴ τελετὴ, τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἔθνους, ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀλλ' εἶναι φρόνημα γενικὸν καὶ ἀχρονολόγητον, τὸ ὁποῖον ἔγκειται εἰς αὐτὴν τὴν ὑγειᾶ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅθεν ὀρθῶς παρετήρησε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν Ῥητορικὴν του, καὶ ὁ προγενέστερος αὐτοῦ Σοφοκλῆς εἰς τὴν Ἀντιγόνην, ὅτι αὐτὸ εἶναι δίκαιον φυσικόν, ἄγραφον καὶ ἀορίστου ἐποχῆς, « ὁ μαντεύον- » ται, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, πάντες φύσει κοινὸν δίκαιον, καὶ μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ἢ, μη- » δὲ συνθήκη ». Καὶ ὁ Σοφοκλῆς.

» Οὐ γάρ τοι νῦν τε καὶ χθές, ἀλλ' αἰετοτε

» Ζῇ τοῦτο κοῦδεις οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη. »

Αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔθιμον ἢ δίκαιον τῆς ταφῆς, παρατηρεῖται καὶ εἰσέτι γενικῶς παραδεδεγμένον καὶ παντοῦ τελούμενον, ἀνευ τινὸς διακρίσεως πολιτισμοῦ ἢ θρησκευματος, ἐκτὸς μόνης τῆς διαφορᾶς τῶν τελετῶν καὶ τιμῶν, ιδίῶν τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἠθῶν καὶ τῆς θρησκείας ἐκάστου ἔθνους.

Εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν φυλὴν αἱ τελεταὶ καὶ τὰ ἔθιμα ἐν γένει τῶν νεκρῶν, καθιερωθέντα ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, διατηροῦν ἀκόμη καὶ τινὰ ἐκ τῶν κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς κυρίως χρόνους τελουμένων. Οἱ ἀρχαῖοι ἢ ἐνεταφίαζον τὸ πτώμα ἢ ἔκαιον αὐτὸ, καὶ ἔθαπτον ἐντὸς ἀγγείων τὴν κόπιν του. Ἡμεῖς δὲ ἀποβαλόντες τὸν ἐμπρησμόν, παρεδεξάμεθα μόνον τὴν

ταφὴν τοῦ πτώματος. Ὁ παρὰ πολλῶν ἐν ἡμῖν τιθέμενος βάμβαξ εἰς τὸ στόμα, τοὺς μυκτῆρας καὶ τὰ ὦτα τοῦ νεκροῦ, ὡς καὶ αἱ ἐρυθραὶ ταινίαι, δι' ὧν δένομεν τὰς χεῖράς του, ὡς εἶπε καὶ ὁ Σολομὸς περὶ τῆς θανούσης ὀρφανῆς.

» Καὶ μὲ κορδέλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χεῖρα » εἶναι ἔθιμα ἄγνωστα εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ἴσως ἡμεῖς διὰ τῶν σημείων αὐτῶν, ἠθελήσαμεν νὰ διακρίνωμεν τὸν τεθνεῶτα ἀπὸ τὸν κοιμώμενον· ὅθεν ἄδει καὶ ὁ μνησθεὶς ποιητὴς εἰς τὸν Λάμπρον

» Καὶ ἀκόμα λέει πῶς κυνηγίεται ἀκόμα

» Τὰ βαμπάκια τοῦ Χάρου ἀκούει ὅτο στόμα. »

Τὸ δὲ συντριβόμενον ἀγγεῖον ἀπὸ τοὺς οἰκείους μετὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ, εἶναι, φαίνεται, σημεῖον ἀποτροπιασμοῦ ἄγνωστον καὶ τοῦτο εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ὡς πρὸς δὲ τὴν νεκρόσιμον ψαλλομένην ἀκολουθίαν, ἥτις παριστᾷ ἀληθὲς τραγικώτατον δράμα, καὶ τὰς λοιπὰς ἱεροτελεστίας, κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν, διότι ἐννοεῖται οἰκοθεν, ὅτι ἐκάστη θρησκεία ἔχει τὰς ἰδίας αὐτῆς τελετάς. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ παραλείψωμεν ἑτερά τινὰ ἔθιμα, ὅμοια μὲ τὰ τῶν ἀρχαίων ἡρωϊκῶν ἐποχῶν, τὰ ἐξῆς.

Ὁ ἀσθενὴς εἰς ἡμᾶς μόλις ἐκπνεύσῃ, κλείονται οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὑπὸ τινος συγγενοῦς, ἢ ἐτέρου ἐκ τῶν περιστῶτων· αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀγαμέμνονος, δι' ὧν ὑβρίζων ἐν τῷ ᾄδῃ τὴν ἀνδροφόνον Κλυταιμνήστραν, λέγει ὅτι οὔτε τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὔτε τὸ στόμα ἠνέχθη νὰ τοῦ κλείσῃ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ ἢ δὲ κυνώπις
» Νοσοῖσιν οὐδὲ μοι ἔτλη ἰόντι περ εἰς Αἴδαο
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
» Χερσὶ κατ' ὀφθαλμοῦς ἐλέειν, σύντε στόμ' ἐρείσαι. »
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ἈΘΕΩΤΗΡΙΟΝ

Ὡς καὶ ἐξ ἐκείνων τῆς Πολυξένης, δι' ὧν ἐνεθάρρυνε τὴν μητέρα τῆς Ἑκάβης, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς Πολύδωρος ἔζη ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ ἤθελε μετὰ θάνατον κλείσει εἰς αὐτὴν τὰ ὄμματα

» Ζῆ, καὶ θανούσης, ὄμματα συγκλείσει τὸ σόν. »

Μετὰ ταῦτα ὁ νεκρὸς πλύνεται παρ' ἡμῖν με οἶνον, ἂν δὲ ὀζει, ῥαντίζεται με μύρα ἢ περιχέεται με σῶδῃ ἄνθῃ, σολίζεται καὶ ἂν ἦναι ἄγαμος σεφανοῦται, ἐὰν δὲ ἔγγαμος τίθενται ἐπ' αὐτοῦ τὰ στέφανα. οὕτω δὲ παρεσκευασμένος βάλλεται ἢ ἐπὶ κλίνης ἢ ἐπὶ τινος τραπεζώματος ὑπτίος καὶ ἀσκεπής. Ὡσαύτως καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλούετο καὶ ἡλείφετο με ἀρωματικὰ ἔλαια, πλὴν τὰ πλυντήρια ἐγίνοντο οὐχὶ δι' οἴνου, ἀλλὰ δι' ὕδατος. Οὕτως ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου,

» Καὶ τότε δὴ λούσαν τε, καὶ ἡλείψαν λίπ' ἐλαίῳ. »
καὶ ἀκολούθως εἰς τὸν τοῦ Ἀχιλλέως,

» καθήραντες χροά καλὸν

» Ὑδατὶ τε λιαρῷ καὶ ἀλείφατι »

οὕτω καὶ ἡ Ἑκάβη πρὸς τὴν κόρην τῆς Πολυξένης,

» Ὡς παῖδα λουτροῖς τοῖς πανυστάτοις ἐμὴν

» Λούσω »

Εἰς τοὺς καιομένους μόνον νεκροὺς ἐσβύνετο ἡ πυρὰ δι' οἴνου. Οὕτω διέταξεν ὁ Ἀχιλλεὺς νὰ σβέσωσι τὴν πυρὰν τοῦ Πατρόκλου.

» Πρῶτοι μὲν κατὰ πυρκαϊᾶν σβέσατ' αἴθοπι οἶνω

» Πῆξαν »

Παρασκευασθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ νεκρὸς, ἐτίθετο μὲν ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης, πλὴν κεκαλυμμένος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν διὰ λεπτῆς σινδόνης καὶ φάρους λευκοῦ, μετατραπέντος ἀκολούθως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς ἐρυθροῦν ἦτον ἰσως τὸ καλού-

μενον καὶ παρ' ἡμῖν σάβανον, καὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ταφῆϊον σπειρον (Ὀδ β'. 99—102) οὕτω δὲ κείμενος ἐστρέφετο πρὸς τὴν θύραν.

» Ἐν λεχέεσσι δὲ θέντες, ἐκνῶ λιτὶ κάλυψαν

» Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς καθύπερθε δὲ, φάρεϊ λευκῷ.

»

» Κεῖται, ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος

Οἱ θρηνοὶ, οἱ κοπετοὶ, ἡ μάθησις τῆς κόμης καὶ τὰ πένθιμα ἄσματα (μυρολόγια), ἅτινα διατηροῦνται εἰς τινὰ μέρη καὶ σήμερον, καὶ ἄδονται κατοδύνως, ἄνωθεν ἢ πέραξ τῶν νεκρῶν, εἴτε ὑπὸ τῶν συγγενῶν, εἴτε ὑπὸ εἰδικῶν πενθητριῶν ἢ θρηνωδῶν, ἐτελοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, οἵτινες προσέτι ἐβρίπτον, ὡς καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἄλλοτε, κόνιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των. Οὕτω κατερυπώθη ὁ Ἀχιλλεὺς ὅταν ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου.

» Ἀμφοτέρησι δὲ χερσὶν ἐλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν,

» Χεύατο κακὰ κεφαλῆς, χαρίεν δ' ἤσχυνε πρόσωπον. »

Ἡ δὲ Βρισηὶς, ἐκέλη χρυσὴν Ἀφροδίτῃ, ὡς εἶδε τὸν Πάτροκλον φονευμένον,

» Ἀμφ' αὐτῷ χυμένη, λίγ' ἐκώκυε, χερσὶ δ' ἄμυσσεν

» Στήθεά τ' ἠδ' ἀπαλὴν δειρὴν ἠδὲ καλὰ πρόσωπα. »

Τοιοιουτρόπως ἐθρήνησαν καὶ μετὰ ταῦτα οἱ Ἕλληνες τὸν Ἀχιλλεῖα ἐπὶ δεκαεπτὰ ἡμέρας.

» Ἐπτά δὲ καὶ δέκα μὲν σε ὁμῶς νύκτας τε καὶ ἡμῆρας

» Κλαίμεν

Ὡσαύτως καὶ οἱ Τρῶες καὶ αἱ Τρῳάδες ἐκλαυσαν τὸν Ἕκτορα καὶ διὰ θρηνωδῶν.

» Οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆγαγον κλυτὰ δώματα, τὸν μὲν ἔπειτα

» Τρῶες ἐν λεχέεσσι θέσαν, παρὰ δ' εἶσαν ἀοιδούς,

» Ἕλληνας ἐξέσταν, οἵτε στονόεσσαν ἀοιδὴν,

» Ἕλληνας ἄρ' ἐθρήνεον, ἐπὶ δ' ἐστενάχοντο γυναῖκες. »

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥ

Οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοὶ ἐθωροῦντο ὡς τιμαὶ ὀφειλόμεναι εἰς τὸν τεθνεῶτα.

» Πάτροκλον κλαίμεν, ὃ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων. »

Ἡ μέχρι τοῦ τάφου συνοδευομένη καὶ σήμερον ὑπὸ πολλῶν καὶ μετὰ πομπῆς ἐκφορὰ τοῦ λειψάνου, ἐσυνωδεύετο ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους

» Ἄν δ' ἔδαν ἐν δίφροισι παραιδᾶται, ἡνίοχοί τε

» Πρόσθεν μὲν ἱππῆες, μετὰ δὲ νέφος εἶπετο πεζῶν

» Μυριοὶ ἐν δὲ μέσοισι φέρον Πάτροκλον ἑταῖροι. »

Πλὴν τὸ ἔθιμον τοῦτο ὡς καὶ οἱ θρῆνοι μεταγενεστέρως ἐπεριωρίσθησαν, καθὼς ἐξέλειψαν καὶ οἱ τελούμενοι ἀγῶνες μετὰ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ νεκροῦ.

Τὸ μελανὸν χρῶμα ὡς σημεῖον πένθους, καὶ ἡ κουρὰ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, ἐπικρατοῦν μέχρι τινος καὶ σήμερον· πλὴν εἰς ταύτην ὑποβάλλονται μόναι αἱ γυναῖκες συγγενεῖς, καὶ ἰδίως ἡ σύζυγος τοῦ τεθνεῶτος, ἐνῶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ὑπεβάλλοντο καὶ οἱ ἄνδρες, οἵτινες ἔκοπτον ἐκ τῆς μακρᾶς κόμης των τοὺς πενθητηρίους καλουμένους πλοκάμους, καὶ τοὺς ἔρριπτον ἐπὶ τοῦ νεκροῦ, ἢ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ. Οὕτως ἀπεκείραντο οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πατρόκλου

» Θριξὶ δὲ πάντα νέκυν κατασύνουν, ἃς ἐπέβαλλον,

» Κειρόμενοι

» Ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεὺς

» Στάς ἀπάνευθε πυρῆς, ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίταν. »

Ἡ δὲ Ἡλέκτρα εἰς τὰς Χορηφόρους εὗρεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρός της, τὸν πλόκαμον τοῦ Ὁρέστου·

» Ὅρῳ τομαῖον τόνδε βόστροχον τάφῳ. »

Ὡς εἶδεν ἐπίσης μακρόθεν μελανειμονούσας αὐτὰς ταύτας τὰς χορηφόρους ἐκ τοῦ ἰδίου τάφου.

» Τίς ποθ' ἦδ' ὁμήγουρις

» Στεῖχει γυναικῶν φάρσιν μελαγχίμοις

» Πρέπουσα ; »

Οὐσαύτως καὶ ἡ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι, παρήγγελλε τῆς μητρός της, οὔτε τὴν κουρὰν νὰ τελέσῃ, οὔτε νὰ πενθηφορήσῃ δι' αὐτήν.

» Μήτ' οὐνεγὲ τὸν σὸν πλόκαμον ἐκτάμης τριχός,

» Μήτ' ἀμφὶ σῶμα μέλανας ἀμπίσχη πέπλους. »

Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, ἡ δανάκη ἢ τὸ χαλκοῦν νόμισμα πρὸς πληρωμὴν τῶν πορθμείων τοῦ Χάρωνος, καὶ ἡ μελιττοῦσα πρὸς καταπράυνσιν τοῦ Κερβέρου εἰσέχθησαν μεταγενεστέρως εἰς τοὺς ἀρχαίους, ὡς καὶ τὸ πλησίον τοῦ νεκροῦ πλήρες καθαρσίου ὕδατος κείμενον ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ἐνίπτοντο οἱ ἐγγίζοντες τὸ πτώμα, καὶ ὁ ἀνθόπλεκτος στέφανος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν τεθνεώτων. Πλὴν αἱ χοαὶ ἢ σπονδαὶ μετὰ τὴν ταφήν τῶν νεκρῶν, ἢ καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν, ὡς γίνονται καὶ σήμερον παρ' ἡμῶν μετὰ γῆς καὶ ὕδατος, ἢ οἴνου καὶ θραύσεως ἀγγείου τινός, ἢ θυμιάματος, ἢ κηροῦ καὶ κολύβων, ἐτελοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μὲ ἑτερα ὁμως εἶδη καὶ πολυτιμότερα· ἦσαν δὲ προσφοραὶ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν καταχθονίων « νερτέροις μειλίγματα, » ὡς καὶ ἄπασαι αἱ ἀπονεμόμεναι πρὸς τοὺς νεκροὺς τιμαὶ, ἐνομίζοντο προσέτι καὶ ὡς δειγμάτων εὐσεβείας πρὸς τοὺς ὑπογείους θεοὺς· οὕτω λέγει ὁ Κρέων εἰς τὰς Φοινίσσας τοῦ Εὐριπίδου.

» Τοῖς γὰρ θανοῦσι χρὴ τὸν οὐ τεθνηκότα

» Τιμὰς διδόντα, χθόνιον εὐσεβεῖν θεόν. »

Τὰ ἐπὶ τινὰς τέλος ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον ἢ τὴν ταφήν τῶν νεκρῶν, γινόμενα σήμερον ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων εὐσείτια, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενα περιδαιπνα ἢ μακαρία.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

Οὕτω συνευωχήσαντο οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Ἀχιλλεύς
μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου.

» Ἐσαυμένως δ' ἄρα δόρπον ἐφοπλίσαντες ἕκαστοι

» Δαίνυντο, οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς εἴσης. »

Ἡ μακαρία, καλουμένη ὑπὸ τοῦ Φωτίου καὶ
Ἀμβροσία, ἦτον κατὰ τὸν Ἡσυχίον βρῶμα ἐκ
ζωμοῦ καὶ ἀλφίτων, διανεμόμενον μετὰ τὴν ταφὴν
τοῦ νεκροῦ εἰς τοὺς συνοδεύσαντας τὴν ἐκφορὰν· οὗ-
τοι δὲ λαμβάνοντες αὐτὸ ἀνεφώνουν. « ὁ Θεὸς μα-
καρίσῃ τον· » ὅθεν ἐκλήθη καὶ τὸ ἔδεσμα μακα-
ρία, καὶ ὁ τεθνεὺς ἐκαλεῖτο, ὡς καὶ εἰσέτι μακα-
ρίτης, καὶ ὑπὸ τῶν Δωριέων Ζαμερίτης· τὸ
ἔδεσμα αὐτὸ, ὅπου συνειθίζεται σήμερον καλεῖται
ψυχόπιτα. Ὁ Ὅμηρος καλεῖ αὐτὴν Τάφον

» Αὐτὰρ ὁ τοῖσι τάφον μενοεικέα δαίνυ' »

(Ἰλ. ψ'. 29).

Τὰ δὲ τρίτα, τὰ ἔννατα, αἱ τριακάδες, τὰ ἐνιαύσια,
κτλ. ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, εἰσῆχθησαν μεταγενεστέ-
ρως· ἦσαν δὲ ἔδεσματα προσφερόμενα εἰς μνήμην τῶν
νεκρῶν ὑπὸ τῶν συγγενῶν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ περὶ
τούτων οὐσιωδέστερα τῶν ἀρχαίων ἔθιμα, ὁμοιάζοντα
ἐν πολλοῖς μὲ τὰ ἡμέτερα.

Ἦλὴν τίνα ποτὲ λόγον, ἢ μᾶλλον τίνας λόγους
ἔχει τὸ γενικὸν αὐτὸ ἔθιμον ἢ δίκαιον τῆς ταφῆς τῶν
τεθνεώτων; Οἱ νεκροὶ οὔτε ὁμιλοῦν, οὔτε κινεῦνται,
οὔτε δίδουν, οὔτε λαμβάνουν, οὔτε ἀπαιτοῦν, οὔτε
ὑπόσχονται, εἶναι ἴσοι μὲ τὸ μηδέν. Αἱ δὲ ψυχαὶ πά-
λιν αὐτῶν ἀποχωριζόμεναι ἐκ τοῦ σώματος, ἀπεχω-
ρίζοντο καὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ μεταβαίνου-
σαι εἰς ἕτερον, ἀνάλογον τῆς ἐν τῷ βίῳ πολιτείας τῶν,
ἀπέχοπτον καὶ πᾶσαν αἰσθητὴν σχέσιν μετὰ τῶν ἐπι-
ζόντων, οὔτε συνεμερίζοντο ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των

τὰς ματαιοδοξίας των. Πόθεν λοιπὸν ὀρμῶνται αἱ τῶν
σὰι περὶ τῶν νεκρῶν μέριμναι τῶν ζώντων; Τίνα ἐν-
νοιοιαν, τίνα σημασίαν ἔχουν οἱ τάφοι καὶ τὰ μνημεῖα;
— Ὁ μὲν Τάκιτος ἐκάλεσε τὰς ταφὰς *humunitatis*
commercium· ὁ δὲ μεταγενέστερος αὐτοῦ Βίκος *foedera*
generis humani. Ἐθεώρησαν αὐτάς καὶ οὗτοι ὡς ἀμοι-
βαίας τῶν ἀνθρώπων ὀρμεμφυτικὰς, καὶ οὐχὶ γρα-
πτὰς, συνθήκας, καὶ ὡς κοινὸν καὶ φυσικὸν δεσμόν
ἔχοντα τὸν λόγον τοῦ εἰς τὴν πρεσβευομένην παρά-
τινων ἐθνῶν ἰδέαν, ὅτι τῶν ἀτάφων αἱ ψυχαὶ περιε-
πλανῶντο πάντοτε ἀνήσυχτοι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅτι τό-
τε μόνον ἀνεπαύοντο, ὅταν τὸ σῶμα ἐκ τοῦ ὁποῦ
ἐξῆλθον, ἐνεταφιάζετο. Αὐτὰ λέγει καὶ τὸ φάσμα
τοῦ εἰσέτι ἀτάφου Πατρόκλου, ἐμφανισθέντος καθ'
ὑπνους εἰς τὸν Ἀχιλλέα.

» Θάπτε με ὅτι τάχιστα, πύλας αἶδαο περήσω,

» Τῆλε μ' εἰργουσι ψυχαί, εἶδωλα καμύντων,

» Οὐδὲ μέ πω μίσγεσθαι ὑπὲρ ποταμοῖο ἐῶσιν·

» Ἄλλ' αὐτως ἀλάλημαι ἦν' εὐρυπυλὲς Αἶδος δῶ. »

Ἐνεκα τούτου καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς θνήσκοντας ἐν
πολέμῳ ἢ μακρὰν τῆς πατρίδος ἐνεταφίαζον εἰκονι-
κῶς.

Ἡ δοξασία ὅμως τῶν συγγραφέων τούτων, πολὺ
κατωτέρα τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, Σοφοκλέους καὶ
Εὐριπίδου, δὲν ἐρμηνεύει ἀποχρόντως τὸ ἔθιμον, ἢ τὸ
δίκαιον, δὲν πείθει, δὲν ἱκανοποιεῖ ἐντελῶς τὴν συνεί-
δησιν, διότι ἂν καὶ ἀναγνωρίζῃ τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ἐ-
τέρου κόσμου, καὶ δύο ἀντιθέτους εἰς τὸν ἀνθρώπον
φύσεις, τὴν μὲν φθαρτὴν, τὴν δὲ ἀφθαρτον, καὶ πα-
ρίσταται τὸ πᾶν τὴν αἰωνιότητα ταύτης, δὲν συμ-
περικαλεῖται τὴν αἰωνιότητα ταύτης, καὶ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἅτινα καί-
τοι ἔχουν τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς, δὲν πρεσβεύουν ὅμως

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ
ταὶ ἔχουν τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς, δὲν πρεσβεύουν ὅμως

καὶ τὰς αὐτὰς ἰδέας· ἐπομένως δὲν ἰσχύει καὶ εἰς αὐτὰ ὁ ἴδιος λόγος, οὔτε δύναται οὗτος νὰ θεωρηθῇ ὡς μόνος καὶ γενικός· εἶναι μὲν εἷς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἴσως εἷς τινὰ ἔθνη ὁ ἐπικρατέστερος, πλὴν οὐχὶ καὶ ὁ μόνος καὶ ὁ κυριώτερος τῆς ταφῆς τῶν τεθνεώτων.

Ὁ ἀρχικός, ὁ κύριος καὶ γενικός λόγος τοῦ ἐν-
ταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν, ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν τὸ φυσικὸν αἶσθημα τῆς ἀγάπης, ἡ συμπαθείας, καὶ κατόπιν τούτου τὸ τοῦ σεβασμοῦ. Ἀμφότερα ταῦτα ἀκολουθῶς ἰσχυροποιήθησαν καὶ συνεταυτίσθησαν, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ ἐτέρων ἀναπτυχθέντων λόγων, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ θρησκεία καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς ἔγιναν βαθμηδὸν εἰς τὰ πλειότερα ἔθνη ἴσως τὰ ἐπικρατέστερα, καὶ ἀνῆχθησαν πλέον εἰς ἱερὸν, γενικὸν καὶ στερεὸν καθήκον τῶν ζώντων πρὸς τοὺς νεκρούς. Ὁ συγγενὴς ἡ ὁ εὐεργέτης εἰς ὃν ὤφειλον οἱ ἐπιζῶντες τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν, ἡ ὁ χρηματίσας ἀντικείμενον τῶν διηνεκῶν καὶ περιπαθῶν φροντίδων των, ἡ ἐκεῖνος μετὰ τοῦ ὁποίου διήνυσαν ὁλόκληρον εὐάρεστον βίον, ἡ ἕτερος μεθ' οὗ διετέλεσαν εἰς φιλικωτάτας σχέσεις, καὶ οἵτινες μέχρι τελευταίας ὥρας παρευρίσκοντο μετ' αὐτῶν συνομιλοῦντες, ἦτο φύσει ἀδύνατον, εἰς τοὺς πρωτογενεῖς μάλιστα καὶ πλήρης αἰσθήματος καὶ εἰλικρινείας ἐκείνους χρόνους, νὰ ἐξαλειφῶσιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκπνευσίν των ἐκ τῆς μνήμης καὶ τῆς φαντασίας τῶν ἰδίων ἐπιζώντων.

Ἡ ἀγάπη, ἡ συμπάθεια, ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς, εἶναι αἰσθήματα, οὕτως εἰπεῖν, μαγνητικὰ καὶ ἀείζωα, τὰ ὁποῖα ὅμα ἀναπτυχῶσιν οὔτε σβύνονται, οὔτε ἀποσπῶνται, ἀνευ ἀντιθέτου καὶ ἀνωτέρας τινὸς δυνάμεως, ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς λατρείας των, εἴτε παρίσταται τοῦτο, εἴτε ἀφίστα-

ται, διότι τὴν ἀπόστασιν καὶ ἀπουσίαν, ἀναπληροῦν ἡ φαντασία καὶ ἡ ἀνάμνησις. Τὰ αἰσθήματα μάλιστα τῆς ἀγάπης καὶ συμπαθείας εἶναι τόσον ζωηρὰ καὶ σφοδρὰ, ὥστε πολλάκις ἐπεκτείνονται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄλογα κτήνη. Ὁ ἐξοικειωθείς μὲ αὐτὰ ἄνθρωπος, ἀντὶ μετὰ τὴν τελευταίαν των νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, τὰ ἐναποθέτει εἰς τάφους, ὡς ὄντα προσφιλεῖ καὶ ἄξια ἰδιαιτέρας μερίμνης. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν ἐγκατέλιπον τὰς Ἀθήνας καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὁ κύων τοῦ Ξανθίππου πατρὸς τοῦ Περικλέους, μὴ ἀνεχόμενος τὴν στέρησιν τοῦ Κυρίου του, παρηκολούθει κολυμβῶν τὸ πλοῖόν του μέχρι τῆς νήσου ἐκείνης, ὅπου μόλις ἐξῆλθε, παραχρῆμα ἐτελεύτησεν. Ὁ Ξανθίππος λυπηθεὶς σφόδρα καὶ θέλων νὰ τιμήσῃ τὴν ἀγάπην καὶ πίστιν τοῦ κυνὸς αὐτοῦ, τὸν ἐνεταφίασεν ἐκεῖ· τὸ δὲ μέρος ἐκεῖνο ἐκαλεῖτο ἀκολουθῶς ἐπὶ πολλὸν χρόνον ὁ τάφος τοῦ κυνός. Ὡσαύτως καὶ ὁ Κίμων ἐνεταφίασε τοὺς τελευτήσαντας ἵππους του, δι' ὧν εἶχεν ἀναδειχθῇ Ὀλυμπιονίκης. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς τοσοῦτον ἠγάπα τοὺς κύνας καὶ τοὺς ἵππους, ὥστε ἐνεχάραττεν ἐπὶ τῶν τάφων των καὶ ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς.

Ἡ ἐντασις ὁμῶς τῶν φυσικῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καθίστατο κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου πολὺ ἰσχυροτέρα, καὶ τὸ πάθος πολὺ σφοδρότερον, ἔνεκα τῆς αἰφνηδίου ἀπωλείας καὶ τῆς ἰδέας, ὅτι πλέον δὲν ἤθελον συναντιθῇ μετὰ τῶν τελευτησάντων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἡ ἡθικὴ αὕτη κατάστασις διήγειρε τότε φυσικὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς παρατάσεως τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, διὰ δεγμάτων καὶ σημείων ἐξωτερικῶν

καὶ ὕλικῶν, ἅτινα διὰ τῆς αἰσθητικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως καὶ τῶν προξενουμένων ἐντυπώσεων, ν' ἀνακαλῶσι καὶ διαιωνίζωσι τὴν μνήμην τῶν ἀποβιωσάντων, καὶ νὰ διατηρῶσιν οὕτω, κατ' ἐπίνοιαν τοῦλάχιστον, τὸ διηγετικὸν καὶ ἀδιάλυτον τῶν δεσμῶν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐπιζησάντων, ἕως οὗ καὶ οὗτοι ἀπέλθωσι πρὸς ἐκεῖνους.

Τὰ ἐξωτερικὰ ὅμως αὐτὰ δείγματα ἵνα προξενῶσι τοιαύτας ἐντυπώσεις, νὰ διεγείρῃσι ζωηρὰν τὴν μνήμην, καὶ συνάμα νὰ χρησιμεύωσι ὡς μαρτύρια πρὸς τε τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους, ὥφειλον νὰ ᾔναι στερεὰ, διαρκῆ, πασίδηλα, ἀπρόσβλητα καὶ ἐν τόπῳ ὠρισμένῳ. Ὡς τοιαῦτα δὲ ἐνεκρίθησαν τὰ ἐν ὑπαίθρῳ μνήματα, ἢ οἱ ἐντὸς τῶν εἰκῶν ἰδιαίτεροι σηκοὶ καὶ αἱ θῆκαι, καθὼ ἀμφότερα τὰ σημεῖα ταῦτα, παρεῖχον ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα. Ὁ θάνατος ἦτο μὲν τὸ τέρμα τοῦ πνέοντος βίου, πλὴν ὁ τάφος ἢ ὁ σηκὸς καὶ ἡ θήκη, ἦσαν ἡ εἰκονικὴ τοῦ βίου παράτασις διὰ τοὺς ἐπιζῶντας. Οὗτοι διὰ τοῦ ἐνταφιασμοῦ, ἢ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ διατηρήσεως τῶν νεκρῶν, ἐπέκτεινον ἐν δυνάμει καὶ κατὰ διάνοιαν, τὴν ἄλλως βραχεῖαν ὑπαρξίν πέραν τῶν αἰώνων· ἡ θήκη ἢ ἡ πλάξ ἢ καλύπτουσα τὴν κόνιν τοῦ συγγενοῦς, τοῦ φίλου, τοῦ ἐμοίου, τοῦ εὐεργέτου, ἦτον ὁ ἱερὸς βωμὸς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι προσφέροντες ὡς τιμὴν καὶ θυρίαμα τὸν φόρον τοῦ πένθους των, ἀνεγίνωσκον καὶ τὸ ἐπιγραμμα τῆς ἰδίας αὐτῶν τύχης, καὶ συνάμα τῆς διαδοχικῆς καὶ ἀτελευτήτου αὐτῶν μνήμης.

Ἡ κατὰ συνέπειαν φυσικῶν καὶ θητικῶν αἰσθημάτων καθιέρωσις τῆς ταφῆς τῶν τεθνεώτων, παρήγαγε βαθμυδὸν καὶ τὴν ιδέαν τοῦ ἀμοιβαίου αὐτῶν σεβασμοῦ,

σμοῦ, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἦτον ἀδύνατον νὰ διατηρηθῶσιν ἀσφαλεῖς καὶ ἀνενόχλητοι. Ὁ ἐπιθυμῶν καὶ ἔχων ἐνδιαφέρον νὰ σεβασθῶσιν οἱ τάφοι τῶν οἰκείων καὶ φίλων του, ὥφειλεν ἐκὼν ἄκων νὰ σεβασθῇ καὶ αὐτὸς τοὺς τῶν ἐτέρων. Ὁ ἀμοιβαῖος οὗτος σεβασμὸς, ἐμόρφωσε καὶ πνεῦμά τι ὁμόθυμον, τὸ ὁποῖον ἔχων ὡς βᾶσιν τὰ κοινὰ αἰσθήματα ἀναφορικὰ εἰς ὄντα προσφιλῆ, περιεβλήθη καὶ ἱεροπρεπῆ τινα χαρακτῆρα, ὅστις παριστῶν εἰς τὴν φαντασίαν σεβασμιώτερα τὰ ὄντα ἐκεῖνα, τὰ ἐθεώρει καὶ ὡς ὑπερφυῆ καὶ τὰ ἐλάτρευε πολλάκις μέχρις ἀποθεώσεως. Τὸ ὑπερφυὲς ὅμως, ἡ λατρεία καὶ ἡ ἀποθέωσις, ἦσαν καὶ ἀποτελέσματα τῆς μεγαλητέρας ἐντάσεως τῶν φυσικῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἐν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐν τῇ ἀφθονίᾳ τῶν μέσων, ἐγίναν καὶ παραίτια ἰδιαιτέρων διακρίσεων καὶ πολυτελῶν μαυσωλείων. Ὁ περιπαθὲς ἀγαπώμενος, ἢ ὁ μεγάλως εὐεργετήσας τοὺς ὁμοίους του, περιποιοῦντο καὶ ἰδιαζόντως ἡ ἀποθεόγοντο ἐν τῷ θανάτῳ.

Ἐκ τούτου ἔλαβον ἴσως ἑναρξιν καὶ οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι. Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον τοῦ Πουβλικόλα, ἀναφέρει ὅτι πρῶτος ὁ Σόλων, κατὰ τὸν ῥήτορα Ἀναξίμενην, ἐθεσμοθέτησε τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἐπικηδείων λόγων, ἂν καὶ ἕτεροι βεβαιοῦν, ὅτι τὸ ἔθιμον αὐτὸ εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βαλερίου Πουβλικόλα, διότι οὗτος πρῶτος ἐξεφώνησε λόγον ἐπικηδείου εἰς ἔπαινον τοῦ συνυπάτου αὐτοῦ Βρούτου, φονευθέντος εἰς τὴν κατὰ τῶν Τυρρηνῶν καὶ Ταρκυνίων μάχην. Τοσοῦτον δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ, ὅτι αὐτοῦ λόγος εὐηρέστησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ οὕτως ἐβελτίωσαν τὸ ἔθιμον τοῦ Μούσειο, ἀφ' οὗ ἐν τῷ θανάτῳ οἱ ἔξοχοι καὶ σεβασμοῦ,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΥΤΗΣ ΚΛΕΟΠΙΤΕΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΛΟΥ

στοί πολῖται ὑπὸ τῶν μεγάλων καὶ περιφανῶν ἀνδρῶν, ὅπως τοιοῦτοτρόπως ἐνθαρρύνονται καὶ ἐμφυχώνονται οἱ ἐπιζῶντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν πατριωτικῶν ἔργων. Τὸ ὥραϊον τοῦτο ἐπινόημα οὐδέποτε εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐξώκειλεν εἰς κατάχρησιν ἢ ἀκοσμίαν. Μόνοι οἱ ἀνδρεῖοι καὶ ἀληθῶς ἐνάρετοι, ἐγκωμιάζοντο πάντοτε ὑπὸ ἱκανῶν, ἀγαθῶν καὶ σεβασμίων πολιτῶν. Ἐνεκα τούτου καὶ τὰ ἐναπομείναντα εἰς ἡμᾶς λείψανα τοιούτων λόγων, εἶναι ἀριστουργήματα εἰς τὸ εἶδος τῶν παραπλήσια τούτων ὑπάρχουν καὶ εἰς πολλὰ ἐκ τῶν νεωτέρων ἔθνων, ἅτινα ἐτήρησαν τὴν ἀρχαίαν μέθοδον καὶ αὐστηρότητα. Εἰς ἡμᾶς ἀπεναντίας, ὡς τὰ πάντα σχεδὸν κυλίουται εἰς τὸν βόρβορον, οὕτω καὶ τὸ τῶν ἐπιταφίων λόγων ἀντικείμενον, διότι πολλάκις καὶ εἰς τὸν τυχόντα καὶ ἄσημον, καὶ ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἢ ἀσέμου, τοιοῦτοι ἐκφωνοῦνται λόγοι· κάποτε δὲ καὶ οἱ αὐτοχειροτονούμενοι ῥήτορες χάριν ματαιίας ἐπιδείξεως, ἔρχονται καὶ εἰς ἔριδας πρὸς ἀλλήλους, καὶ μεταβάλλουν τὸ πένθειμον τῆς κηδείας εἰς τὸ γελοῖον τῆς κωμωδίας.

Ἡ λατρεία αὕτη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν τεθνεώτων, ὑπηγόρευεν εἰς τοὺς ζῶντας καὶ ὅλα τὰ μέτρα, ὅσα ἐνομίζοντο ἀναγκαῖα, οὐ μόνον πρὸς περιφροῦρησιν τῶν τάφων ἐξ οἵαςδήποτε προσβολῆς ἢ ὕβρεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν ὑβριστῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι (leges sepulcrales) ἐτιμῶρουν τοὺς τυμβωρύχους ὡς ἱεροσύλους ἢ μὲ τὴν ἐξορίαν, ἢ μὲ τὴν ἐκκοπὴν τῶν χειρῶν· τοὺς δὲ πτωχοὺς ἐφρόντιζον νὰ θάπτωσιν εἰς τὸ κοινὸν κοιμητήριον δι' ἐξορῶν τοῦ δημοσίου. Ὁ Σαλικὸς νόμος τὸν ὅποιον μετῆνεγκον οἱ κατακτηταὶ Γερμανοὶ εἰς τὴν Γαλλίαν περὶ τὸν 5ον αἰῶνα, κατεδίκασεν ἐπίσης εἰς ἐξορίαν τοὺς ἐκθάπτοντας ἢ ἀπο-

γυμνόνοντας τοὺς νεκροὺς. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ νομοθέται παρεδέξαντο τοὺς νόμους τῶν Ῥωμαίων.

Ὁ χριστιανισμὸς ὁμως ἐπήνεγκεν ἐν γένει ὡς πρὸς τὰς ταφὰς μεταβολὴν τινα, διότι ἀντὶ νὰ ἐνταφιάζῃ ὡς πρότερον τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν κοινὸν ὠρισμένον τόπον, παρεδέξατο ἀνέκαθεν τὸ μέτρον τοῦ νὰ θάπτῃ αὐτοὺς ἐντὸς ἢ πέριξ τῶν ἱερῶν Ναῶν. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπικρατεῖ εἰσέτι, καίτοι ἀντιβαίνει εἰς ῥητάς διατάξεις, εἰς πολλὰ τῆς ἡμετέρας Ἐπικρατείας μέρη. Πλὴν τίς εἶναι ὁ ἀρχικὸς καὶ κύριος αὐτοῦ λόγος; Πότε ἔλαβεν ἑναρξιν; — Τὸν μὲν χρόνον τῆς ἐνάρξεως δυσκόλως δυνάμεθα πλέον νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς. Τὸν λόγον ὁμως αὐτοῦ θέλομεν εὐκόλως ἀνακαλύψει, ἐὰν ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτε εἰσέτι δὲν εἶχεν οὗτος ὑπερισχύσει καὶ ἀναγορευθῇ ἐπικρατέστερος.

Καταδιωκόμενος ἐν τῇ γεννήσει του ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ἠναγκάζετο λαθραίως νὰ τελεῇ τὰ τῆς νέας αὐτοῦ πίστεως καὶ θρησκείας καθήκοντα, καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν του. Τόποι ἀπόκεντροι καὶ ἔρημοι, ἢ σπήλαια, ἢ ὑπόγεια, ἦσαν τὰ ἀσφαλῆ καταφύγια τῆς λατρείας τῶν πιστῶν· ἐκεῖ ἀνήγειρον καὶ τοὺς ἀπροσίτους βωμοὺς καὶ μικροὺς ναοὺς των, ὅπου ἐκκλησιαζόμενοι προσέφερον τὸ θυμίαμά των, καὶ ἔπραττον ἀκωλύτως τὰς λοιπὰς τῆς νεοσυστάτου αὐτῶν θρησκείας τελετάς. Ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς νέας ἐκ τῆς παλαιᾶς θρησκείας καὶ εἰδωλολατρείας, ἐπήνεγκε καὶ τὸν ἀποχωρισμὸν πάσης ἐτέρας κράξεως, περιβεβλημένης ἱεροπρεπῆ καὶ μέχρι τινος θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ταιαύτης δὲ φύσεως ἦσαν καὶ αἱ ταφαὶ τῶν τεθνεώτων. Οἱ νέοι πιστοὶ ἢ χριστιανοὶ ἀποθηόκονον τὸν νεκρὸν, ὡς ἱερόν τι, καὶ ἐπετρέπετο ἂν

κόμη, νὰ ταφῶσιν εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἑτεροθρήσκων κοιμητήριον, ν' ἀναμιχθῶσι μὲ ἀπίστους καὶ εἰδωλολάτρας καὶ νὰ τελῶσιν ἐκεῖ τὰ τῆς λατρείας των. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ὀρισθῇ ἰδιαίτερος χώρος δι' αὐτοὺς.

Ἀλλὰ διαβλεπόμενοι καὶ μισούμενοι τότε οἱ χριστιανοί, ὥφειλον πρὸς ἀσφάλειαν ἑαυτῶν καὶ τῶν τεθνεώτων, νὰ ἀποκρύπτωσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, καὶ νὰ τοὺς ὑπεξαίρῳσιν ἀπὸ τὰ ἐχθρικά βλέμματα τῶν ἐθνικῶν. Τίς δὲ τόπος ἡδύνατο νὰ ᾔηται ἀσφαλέστερος, ἀπὸ ἐκεῖνον εἰς ὃν ἐτέλουν καὶ τὰ τῆς λατρείας των λαθραίως; Ἐὰν οὗτος περιεφρούρει τοὺς ζῶντας, ἐγγυᾶτο μᾶλλον καὶ τοὺς τεθνεώτας. Αὐτὸς ἐθεωρεῖτο προσέτι καὶ ὡς ἀρμοδιώτερος διὰ τὴν σωτηρίαν των, διότι ἅμα ὁ Χριστιανισμὸς παρεδέξατο ὡς δόγμα τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, καὶ ὡς μυστήριον καὶ ἐλπίδα τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν δι' εὐχῶν καὶ ἱκεσιῶν πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὄν λύσιν τῶν ἀμαρτημάτων ζώντων καὶ τεθνεώτων, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐκλαμβάνωνται καὶ οἱ ναῖσχοι ὡς τὰ καταλλήλότερα εὐκτήρια πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν καὶ ἁγιασμὸν τῶν σωμάτων.

Ὅ,τι ὁμως ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὑπῆρξεν ὑπαγόρευσις τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν περιστάσεων, κατεστη ἀκολούθως ἔθιμον στερεὸν καὶ μέχρι τινὸς θρησκευτικόν, διότι καίτοι ὁ χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσε, καὶ οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ καταδιωγμοὶ τῶν πρώτων αἰώνων εἶχον ἐκλείψει, ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν ἐξηκολούθει νὰ γίνηται ἐντὸς ἡ πέριξ τῶν ναῶν τοῦ Ἰησοῦ. Τοσοῦτον δὲ τὸ ἔθιμον αὐτὸ ἐρρίζωθη εἰς τὰς ψυχὰς, ὥστε μετεβλήθη καὶ εἰς πρόληψιν καὶ δεισιδαιμονίαν, διότι ἡ μακρὰν τῶν ναῶν ταφή, ἐνομίστο θρησκευτικὴ πα-

ράβδαισις, ἥτις ἀντέκειτο εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῶν ὁστών τοῦ τεθνεώτος. Πρὸς ἐξάλειψιν δὲ καὶ ἐκρίζωσιν τοιαύτης προλήψεως καὶ δεισιδαιμονίας, ἠναγκάσθησαν ν' ἀσχοληθῶσι Σύνοδοι καὶ ν' ἀποφανθῶσιν ἐπ' αὐτῶν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος Σύνοδος καθολικῶν συνελθοῦσα εἰς Παρισίους, ἀπηγόρευσε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὴν ταφήν τῶν νεκρῶν ἐντὸς τῶν Μοναστηρίων, ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν Ἐπισκόπων. Ἐκ δὲ τῶν πρακτικῶν ἐτέρας περὶ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἐν Ἰρλανδίᾳ τοπικῆς Συνόδου προκύπτει, ὅτι μόνοι οἱ βασιλεῖς ἐθάπτοντο ἐντὸς τῶν Ναῶν, οἱ δὲ λοιποὶ χριστιανοὶ ἢ ἐκαίοντο, ἢ ἐθάπτοντο ὑπὸ σωρὸν λίθων. « Nam caeteri homines sive igne, sive acervo lapidum conditi sunt ». Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 9ου αἰῶνος, ἑτέρα Σύνοδος συγκροτηθεῖσα εἰς τὸ Τιβούρ τῆς Γαλλίας, ἐκανόνισε καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν, ἀπαγορεύουσα αὐτὸν εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ κωλύουσα ἐνταυτῷ τὴν πληρωμὴν ἢ ἀγορὰν γῆς διὰ ταφήν τὴν πρᾶξιν μάλιστα ταύτην, ἐχαρκτήρισε αἰσχρὰν καὶ φρικώδη.

Ἐκ τότε ἤρχισαν βαθμηδὸν ν' ἀνεγείρωνται παντοῦ αἱ νεκροπόλεις ἢ τὰ κοινὰ κοιμητήρια, εἰς τὰ ὅποια ὠκοδόμουν συνήθως καὶ μικρὸν ναῖσχον διὰ τὰς ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων ἱεράς τελετάς. Πρὸς σύστασιν ὁμως τοιούτων κοινῶν νεκροταφειακῶν καταστημάτων, συνέτελεσαν καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἡ διάχυσις τῶν φώτων, καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, διότι οἱ ἄνθρωποι ἐπέισθησαν πλέον, ὅτι τὸ ἀρχαῖον χριστιανικὸν ἔθιμον χωρὶς νὰ τιμᾷ τοὺς νεκροὺς, ἐθανάτονε τοὺς ζῶντας,

« Sans honorer les morts, faisait mourir les vivants »

καὶ ὅτι ἐνῶ οἱ τεθνεῶτες θαπτόμενοι μακρὰν τῶν Ναῶν ἢ τῶν πόλεων καὶ κωμῶν, δὲν ἐβλάπτοντο τὸ παράπαν, οὔτε κατὰ τὴν ψυχὴν, οὔτε κατὰ τὸ σῶμα, οἱ ζῶντες ἀπεναντίας λίαν ὠφελοῦντο, καθότι καὶ ἡ θλίψις αὐτῶν σπανιώτερον ἀνανεοῦτο, καὶ ἡ εὐαισθησία των ὀλιγώτερον ἐπασχε, καὶ ἡ ὑγεία των ἐκ τῆς σήψεως τῶν νεκρῶν δὲν ἐκινδύνευε, καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν προσφιλῶν αὐτῶν ἀντικειμένων ἦτον εὐπροσιτωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα.

Οἱ λόγοι οὗτοι, καὶ πρὸ πάντων ὁ τῆς δημοσίας ὑγείας, ὑπηγόρευσαν καὶ εἰς τὰ διάφορα κράτη τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραδοχὴν ἰδιαιτέρων νόμων, καὶ ἤδη αἱ ταφαὶ τῶν νεκρῶν εἶναι παντοῦ κανονισμέναι διὰ ῥητῶν διατάξεων. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπικρατείᾳ τὸ περὶ Νεκροταφείων καὶ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν ἀντικείμενον, κανονίζεται διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Μαρτίου 1834 Β. Δ. κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται ὁ ἐνταφιασμός τῶν νεκρῶν ἐντὸς τῶν Ναῶν, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων, καὶ ἐπιτρέπεται μόνον εἰς τὰ κοινὰ νεκροταφεῖα, τὰ ὅποια παντοῦ πρέπει νὰ κατασκευάζωνται διὰ δημοτικῆς δαπάνης.

Καὶ μ' ὅλας αὐτὰς τὰς ῥητὰς διατάξεις εἰς τινὰ μέρη τῆς ἡμετέρας Ἐπικρατείας, διατηρεῖται εἰσέτι τὸ ἀρχαῖον μὲν, πλὴν σήμερον ἄτοπον ἐκεῖνο ἔθιμον, ἔνεκα τοῦ ὁποίου συνέβησαν καὶ τινες δυσάρεστοι πράξεις ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν, διότι αὐταὶ ἐξέθαψαν τοὺς νεκροὺς, ταφέντας ἐντὸς τῶν Ναῶν, καὶ μεταχομίσασαι αὐτοὺς, τοὺς ἐνεταφίωσαν εἰς τὸ κοινὸν κοιμητήριον. Ἀλλοτε δὲ πάλιν ἐσφάλησαν αὐθαίρετως καὶ δι' ἱκανὸν χρόνον Ναοὺς, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον ταφῇ νεκροί. Τοιοῦτοτρόπως χάριν δέχθεν τοῦ

σεβασμοῦ τοῦ νόμου, ἐξετράπησαν εἰς ἑτέραν ἀσέβειαν κατὰ τῶν νεκρῶν, καὶ εἰς παρανομίαν ἐνταύτῳ, τὴν τυμβωρυχίαν, τιμωρουμένην ὑπὸ τοῦ νόμου, διότι ἂν καὶ οὗτος ἀπαγορεύει τὴν ἐντὸς τῶν Ναῶν ἢ τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ταφὴν τῶν νεκρῶν, δὲν ἐπιτρέπει ὅμως καὶ τὴν ἐκθαψιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπιβάλλει μόνον ἀνάλογον ποινὴν κατὰ τοῦ παραβάτου.

Ἡ Ἐκθαψις εἶναι αὐτόχρημα τυμβωρυχία παρ' οἰουδήποτα πράττεται, τιμωρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ εἰς οὐδένα οὐδέποτε ἐπιτρεπομένη, εἰς τοιαύτην παράλογον καὶ σκανδαλώδη ἀντίφασιν, δὲν ἠδύνατο ὁ νόμος νὰ τεθῇ μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐκτὸς τούτου ὁ τάφος, ὅστις καὶ πολλάκις ἀγοράζεται, ἅμα ἐνταφιασθῇ ὁ νεκρὸς, καθίσταται ἰδιοκτησία ἱερὰ καὶ ἀπαρβίαστος τῶν συγγενῶν τοῦ νεκροῦ· εἶναι βωμὸς ἐπὶ τοῦ ὁποίου μὲ τὸ θυμίαμα καὶ τὰ μνημόσυνά των, χύνουν καὶ τὰ θερμὰ δάκρυά των. Οὐδεὶς ἕτερος δικαιοῦται νὰ προσβάλλῃ πλέον αὐτόν, ἢ ὅπωςδὴποτε ν' ἀσεβήσῃ κατ' αὐτοῦ. Ἡ πράξις του ἤθελε παραβίασιν τὴν ἰδιοκτησίαν, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου, ἔχει καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἱεροσυλίας· ἤθελε δὲ εἶσθαι καταδικάσιμος καὶ παρὰ θεῶν καὶ παρ' ἀνθρωπίνων νόμων. Αἱ Ἀρχαὶ ἔχουν καθήκον νὰ προλαμβάνουσι τοιαῦτα ἄτοπα κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ταφῆς· ἀλλ' ἅμα συμβῶσιν οὐδὲν ἕτερον ἔχουν δικαίωμα, εἰμὴ νὰ ἐφαρμώζωσι τὰς ὑπὸ τῶν νόμων καταγινωσκομένας ποινὰς κατὰ τῶν παραβατῶν. Ἄν δὲ αὐταὶ εἶναι ἀνεπαρκεῖς, ἃς υἱοθετηθῶσιν ὑπὸ τῶν νόμων δραστηριώτερα.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΔΙΚΗ ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ.

Διατρίβων ποτὲ ἐν Ἑνετίᾳ ὁ Πετράρχης καὶ παρὰ πάντων λίαν τιμώμενος, ἐπεσκέπτετο συνεχές-
στερον καὶ ὑπὸ τεσσάρων νέων, οἵτινες μετὰ μεγά-
λης οἰήσεως καὶ ἀναιδοῦς θρασυτήτος, ἐπέκρινον εἰς
τάς συζητήσεις των τοὺς διασημοτέρους ἄνδρας· οὐ-
δένα ἕτερον ἐσέβοντο, εἰμὴ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν
ὑπομνηματιστὴν αὐτοῦ Ἀθερρότην. Ὁ Πετράρχης ἡ-
νέχθη πολλάκις τὰς φλυαρίας των, ἀλλ' ἐπὶ τέλους
ἐξαντληθεῖσα ἡ ὑπομονὴ του, ἐπέπληξεν αὐτοὺς ἡμέ-
ραν τινὰ μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος· ἐκεῖνοι δὲ ἀν-
τεκδικούμενοι, συνέστησαν κατ' αὐτοῦ φιλολογικὸν
δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου συζητήσαντες κατὰ
τοὺς συνήθεις τύπους τὴν περιέργον αὐτὴν δίκην, ἀ-
πεφάνθησαν, « ὅτι ὁ Πετράρχης ἦτο μὲν ἀγαθὸς ἄν-
»θρωπος, πλὴν ἀγράμματος (illetterato). » Ἀγράμ-
ματος ὁ Πετράρχης!! καὶ διατὶ νὰ μὴν ἦναι καὶ ὁ
Δάντης καὶ ὁ Βοκκάκιος!! Ὁ μέγας τῆς Λάουρας
ποιητῆς, συνεχάρη μὲν μὲ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι ἀντὶ
τοῦ στεφάνου τῆς παιδείας, τῷ ἀπενεμήθη τὸ γέρας
τῆς ἀρετῆς, πλὴν ἐφεσίβαλε καὶ τὴν ἀλλόκοτον ἀπό-
φασιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, συνάμα δὲ συνέ-
γραψε καὶ Πονημάτιον μὲ τοιαύτην ἐπιγραφὴν « Περὶ
» ἀμαθείας ἡμῶν αὐτῶν καὶ πολλῶν ἄλλων, » τὸ ὁ-
ποῖον περαίνει μὲ τὴν ἐξῆς ἀξιοσημείωτον ἀλήθειαν.
« Τὰ γράμματα δσάκις δὲν εἰσέρχονται εἰς ἀγαθὴν
» καὶ χρηστοτήτη ψυχὴν, γίνονται εἰς πολλοὺς ὄργανα
» παραφροσύνης, καὶ σχεδὸν εἰς ὅλους κενοθυφίας. »
Ἐφήρμωσε τὸ ἀρχαῖον λόγιον. « Εἰς κακότεχνον
» ψυχὴν, οὐκ εἰσελεύσεται παιδεία. »

ΓΝΩΜΟΛΟΓΙΑΙ ΙΝΔΙΚΗΣ ΣΟΦΙΑΣ,
ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ.

26. Τοῦ γηραλέου τὸ μὲν σῶμα βραχύνεται· τὸ
βᾶδισμα ἀμφιβῆρει· οἱ ὀδόντες πίπτουσιν· ἡ ὄρασις
ἀμβλύνεται· ἡ ἀκοὴ δυσήκοος γίνεται· τὸ στόμα σιε-
λίζει· οἱ οἰκεῖοι δὲν ὑπακούουσιν, οὐδ' ἡ γυνὴ θερα-
πεύει, ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς ἐχθρὸς γίνεται. Φεῦ τῶν δει-
νῶν!

27. Ἀποστρέφου τὴν τῶν κακῶν ὁμιλίαν, καὶ
ἀσπάζου τὴν τῶν ἀγαθῶν· εὐεργέτει ἡμέραν καὶ νύ-
κτα, ἐνθυμούμενος πάντοτε τὴν ματαιότητα τοῦ κόσ-
μου τούτου.

28. Ἀκουσον τὸ καθόλου τοῦ νόμου καὶ τῆς ἀρε-
τῆς, καὶ θές αὐτὸ εἰς τὸν νοῦν σου· ὅ,τι σοὶ εἶναι
δυσάρεστον μὴ τὸ πράξης εἰς ἄλλους (ὁ σὺ μισεῖς,
ἐτέρῳ μὴ ποιήσης).

29. Ἀπόφυγε τὴν συνοικίαν μετὰ οὐτιδανοῦ καὶ
εὐτελοῦς, τὴν ὄρασιν ἀπὸ τοῦ ἀνέραστον, τὴν ἔριδα
καὶ λογομαχίαν μετὰ φίλων, καὶ τὴν εἰλικρινῆ συνδι-
αλλαγὴν μετὰ τῶν ἐχθρῶν.

30. Ἐκεῖνος λέγεται οἰκεῖος, ὅστις εἶναι ἐπωφε-
λὴς· ἐκεῖνος πατὴρ, ὅστις εἶναι τροφεύς· ἐκεῖνος φί-
λος, ὅστις ἔχει πίστιν· ἐκεῖνη πατρίς εἰς ἣν ζῇ κα-
λῶς ὁ ἄνθρωπος.

31. Ἐκεῖνη εἶναι σύζυγος, ἥτις ἀσχολεῖται εἰς
τὰ τοῦ οἴκου ἔργα, εἶναι ἰλαρὰ, φίλανδρος, φιλάρε-
τος, ἀληθολόγος καὶ χρηστολόγος.

32. Ὡς ὁ θάνατος εἶναι ταῦτα· γυνὴ κακὴ, φί-
λος δύστροπος, δοῦλος αὐθάδης εἰς ἀπόκρισιν, καὶ
οὐλοῦν ἐν οἴκῳ ὅφιν ἐμφολεῖται.

ΠΡΟΑΓΓΕΛΙΑ.

Τὸ Σύμβολον ἢ κόσμημα, μετὰ τοῦ ὁποίου παρεσκευαζόμεθα ἀνέκαθεν νὰ δημοσιεύσωμεν τὸν Αἶνον, θέλει τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ προσεχοῦς Τεύχους. Αὐτὸ παριστάνει τὴν εἰκόνα ἢ τὴν ἐν ἀπόπτῳ μικρογραφίαν τοῦ ὅρους Αἶνου. Σχεδιασθὲν λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου κ. Γεωργίου Γ. Αὐλίχου, ἀσχολουμένου μετ' εὐστοχίας καὶ εἰς ἀνώτερα καλλιτεχνικὰ ἔργα, ἀπεστέλλετο εἰς Ἀθήνας ὅπως ξυλογραφηθῇ, πλὴν ἀπολεσθὲν εἰς τὸ Ταχυδρομεῖον καὶ ἀνασχεδιασθὲν, διεβιβάσθη τέλος εὐτυχῶς καὶ εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, ὅθεν μετὰ ἓνα περίπου μῆνα μᾶς ἐπεστράφη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀνεκτέλεστον, ἐπὶ τῷ λόγῳ δι οἱ ἐκεῖ τεχνῖται ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐκτελέσωσιν αὐτὸ πιστῶς καὶ ἀκριβῶς. Τότε ἠναγκάσθημεν, ἐπείγοντος τοῦ χρόνου, νὰ ἐκδώσωμεν τὸν Αἶνον καὶ ἄνευ τοῦ Συμβόλου. Ὁ κ. ὁμῶς Αὐλίχος, ὅστις μᾶς εἶχε προσφέρει πολὺ φιλοφρόνως τὴν εὐστοχὸν γραφίδα του, ἀνεδέξατο ἐπίσης, κατ' αἵτησίν μας, καὶ τὴν φροντίδα ν' ἀποστείλῃ τὸ σχέδιον εἰς ἰδιαιτέρους ἐν Εὐρώπῃ φίλους του, καὶ νὰ συστήσῃ τὴν ὅσον ἔνεστι ταχύτεραν αὐτοῦ ἐκτέλεσιν. Ὡς καὶ τῶντι ἐπεξεργασθὲν ἐκεῖ μετὰ πολλῆς τῆς λεπτότητος καὶ ἀκριβείας, μᾶς ἐπεστράφη, μετὰ τινος ἐτέρας βραδύτητας, ὅτε ἦτον ἤδη προκεχωρημένη ἡ τύπωσις τοῦ Τεύχους τούτου, ἐπομένως θέλομεν ἐπιθέσει αὐτὸ εἰς τὸ Ε', ὅτε θέλομεν προοιμιάσει ἐπικαλούμενοι καὶ προγενεστέρων ψυχῶν τὴν πνευματικὴν ἀρωγὴν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Σελ. 193. σιγ. 12. ἀνάγν. ἐθνους.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Ἀρισταγόρας.

Ἄρ. Διερχόμενος κατὰ συγκυρίαν ἐκ τῆς παρακειμένης ὁδοῦ, εἶδον νὰ ἐξέλθωσιν ἐντεῦθεν ὁ Θεράπων καὶ δύο τοῦ Πολυφόντου δορυφόροι. Τίς ὁ λόγος τῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεᾶς ἀσυνήθους αὐτῶν ἐμφανίσεως; Μήπως τεκταίνεται νέον τι κατ' ἐμοῦ καὶ τῆς Ἐναρέτης; — Διότι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡμέρας εἴμεθα δυστυχῶς ἡμεῖς, καὶ ἡ αἰσχρὰ τοῦ τυράννου ἀπαίτησις. Δύνασθαι σεῖς, καλαὶ νεάνιδες, νὰ μὲ δια φωτίσητε;

Χο. Παρεσκεύασαν τὸν ναὸν, καὶ μετήνεγκον καὶ ἱερεῖα, διότι προτίθεται νὰ ἔλθῃ ἐντὸς ὀλίγου ὁ Πολυφόντης, ἵνα προσφέρῃ πρὸς τὴν Θεάν Ἀφροδίτην θυσίαν.

Ἄρ. Πρὸς τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην, ἢ τὴν καλουμένην Πάνδημον καὶ Κοινήν; Διότι ἐκάστη ἔχει ἰδιαιτέραν λατρείαν καὶ ἰδιαιτέρας θυσίας. Ἡ Πάνδημος Ἀφροδίτῃ λατρεύεται ὑπὸ ἀσέμνου, ἀκρατοῦς καὶ αἰσχροῦ ἔρωτος, ὑπὸ ἀνδρῶν οἷος ὁ Πολυφόντης καὶ ὑπὸ θυσιῶν λαγῶν καὶ χοιριδίων, κτηνῶν φύσει πρὸς τὴν λαγνεῖαν ὀξύροπων. Ἡ δὲ Οὐρανία ἀποτροπιαζομένη τοιαύτας τιμὰς καὶ τοιοῦτους λάτραις, ἀποδέχεται μόνην τὴν λατρείαν ἀγνοῦ, σώφρονος καὶ τιμίου ἔρωτος, προσφορὰς ἀνθέων καὶ θυσίας περιστερῶν. Ἡ πρώτη παριστανομένη γυμνὴ εἰς τὴν Κόρινθον, ὑπηρετεῖται ὑπὸ χιλίων ἀκολάστων ἱεροδούλων. Ἡ δευτέρα ἐνδεδυμένη καὶ ἐνοπλος εἰς τὴν Σπάρτην, τιμᾶται ὑπὸ σεμνοτάτων παρθένων.

ἸΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΤΕΛΕΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΑ ἦθη τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἀναδεδειγμένα ἐν πόλει, μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, δὲν ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἀνείχοντο βεβαίως Θεᾶν ἐκδεδηϊτημένης λατρείας, ἔνεκα τούτου ἀνιδρύσαντο καὶ τὸν ἀπέναντι ναὸν τῆς ἀειπαρθένου Ἀρτέμιδος ὡς πολιούχου Θεᾶς, καὶ ἐν-
ταῦθα τιμοῦν τὸ τῆς αἰδήμονος καὶ ἐσθητοφόρου Οὐ-
ρανίας Ἀφροδίτης. Πρὸς ταύτην λοιπὸν προτίθεται
νὰ τελέσῃ θυσίαν ὁ Πολυφόντης, ἢ πρὸς τὴν Πάνδη-
μον ;

Χο. Ἐκ τῶν ὀπισθεν τοῦ βωμοῦ ἱερέων, καὶ τῶν
ἐνώπιον τῆς Θεᾶς ἀνθοδόχων κανίστρων, φαίνεται ὅτι
προτίθεται νὰ τελέσῃ εἰς ἀμφοτέρας θυσίαν, καὶ ἀμ-
φοτέρων νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν.

Ἀρ. Τοιαύτας ἀναμίκτους καὶ ἀπρεπεῖς θυσίας,
μόνος ὁ Πολυφόντης καὶ οἱ ὁμόφρονές του, δύνανται
νὰ ἐπινοήσωσι καὶ νὰ τελέσωσιν. Οἱ παρομοίου φυρά-
ματος ἄνθρωποι, ὡς δὲν ἀποδέχονται δικαίας καὶ ἡθι-
κᾶς διακρίσεις εἰς τὰ ἀνθρώπινα, οὕτω δὲν ἀναγνω-
ρίζουν καὶ βαθμοὺς καὶ ἱεραρχίας εἰς τὰ θεῖα. Πονη-
ροὶ, ἀσεβεῖς καὶ καταχραστὰ εἰς πάντα, θέλουν καὶ
πάντας νὰ ἐξισώνωσι πρὸς τὴν ἀγενῆ καὶ ἀνῆθικον
πολιτείαν των, διότι τότε καὶ ἀσφαλέστερον δεσπό-
ζουν, καὶ ὑπὸ ὀχληρῶν καὶ ἐπικινδύνων ἐπικριτῶν
εἶναι ἀπηλλαγμένοι. Ἡ γενικὴ διαφθορὰ καὶ παραλυ-
σία τῶν ἡθῶν, συντηροῦμεναι ὑπὸ τῶν ἰδίων των πα-
ρεκτροπῶν, καταβυθίζουσιν βαθμηδὸν τὰς κοινωνίας εἰς
τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς μέθης τῶν ἡδονῶν, τὸ ὅποιον οὐ-
τε σκέπτεται, οὔτε κἂν φαντάζεται, ὅτι ὑπάρχει ἄλ-
λος εὐγενέστερος καὶ ἀξιοπρεπέστερος βίος. Τοιαύτη
ληθαργικὴ ἢ μᾶλλον ἀπογνωστικὴ τῶν πραγμάτων
θέσις, δημιουργουμένη συνήθως ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω
στρωμάτων, καὶ κατερχομένη πρὸς τὰ κατώτερα, με-
ταβάλλει καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς κτήνη· τότε σπανι-
ώτατα εἶναι οὗτοι ἐπιδεκτικοὶ θεραπείας καὶ σωτηρίας,

οὔτε ἡθικᾶς παραινέσεις, οὔτε ὀρθὰς συμβουλὰς ἀνέ-
χονται, μάλιστα ἐρεθίζονται ὑπ' αὐτῶν, διότι νομί-
ζουν ὅτι πειράζεται ἡ φιλαυτία των καὶ διαταράσ-
σονται αἱ ἄβραι διασκεδάσεις των. Οἱ παρασκευάζον-
τες καὶ μορφόνοντες αὐτοὺς, φροντίζουν ἐπιμελῶς
νὰ τοὺς διατρέψωσι καὶ ἐφελκύωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς
ἀπωλείας μὲ τοιαύτας ἡθικῆς καὶ θρησκείας διδασκα-
λίας, αἵτινες καὶ τὴν καρδίαν φθείρουν καὶ τὸ πνεῦμα
νοθεύουν. Ὁ Πολυφόντης ὡς τύραννος πανοῦργος καὶ
μοχθηρὸς εἰς τοιαύτην πειρᾶται νὰ φέρῃ τὴν πολιτεί-
αν κατὰστασιν, διὰ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς
πολίτας ἀνοσιῶν αὐτοῦ πράξεων, διότι ἐνῶ δι' ἐφυ-
βρίστων τολμημάτων ἐκφαυλίζει τὴν δημοσίαν ἡθικὴν,
ἤρξατο ἤδη καὶ δι' ἀθεμίτων θυσιῶν νὰ μολύνῃ τὰ ἱε-
ρὰ τῆς θρησκείας τεμένη. Τοιουτοτρόπως καθίσταται
διδάσκαλος καὶ ἀνηθικότητος καὶ ἀσεβείας.

Χο. Τοιοῦτοι κίνδυνοι βεβαίως ἐπικεῖνται. Πλὴν
ἂς εὐελπιζώμεθα εἰς τὸν πολιδὸν καὶ εὐσεβῆ Πρόμνη-
σον. Οὗτος ὡς ἀνθίσταται, καίτοι πολλάκις ἀνεπιτυ-
χῶς, εἰς ὅλα τὰ κακὰ ἔργα τοῦ υἱοῦ του, ἐπιτύχη
ἴσως νὰ διασκεδάσῃ τοῦλάχιστον τὴν θρησκευτικὴν
ταύτην τελετὴν.

Ἀρ. Πιθανόν. Γνωρίζων ὅμως τὸν πείσμονα τοῦ
Πολυφόντου χαρακτήρα, δὲν συμερίζομαι τὰς ἐλπί-
δας σας. Ἐγὼ ἤδη ἀπέρχομαι, διότι παρατηρῶ προ-
σεγγίζοντα τὸν Πρόμνησον, ὀπισθεν τοῦ ὁποίου ἴσως
ἀκολουθεῖ καὶ ὁ υἱός του· δὲν ἐπιθυμῶ, διότι δὲν εἶναι
εἰσέτι καιρὸς καὶ ἀπόντος τοῦ Ἀντήνορος, νὰ συναν-
τηθῶ μετ' αὐτοῦ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΣΚΗΝΗΣΤ'.

Ὁ Πρόμνητος τεθρονημένος.

Πρ. Κόραι Κεφαλληνίδες, μὴ μὲ ἐγκαταλείψετε μόνον εἰς τὴν εὐσεβῆ ὑπηρεσίαν, ἣν ἤλθον καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐπιτελέσω, ὅπως ἀποτρέψω τὸν υἱόν μου ἀπὸ ἐτέραν ἐφύδριστον πράξιν· δόνασθε καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν νευμάτων σας νὰ γίνηται χρήσιμοι.

Χο. Εἴμεθα πρόθυμοι, σεβαστὲ γέρον, πρὸς τὰς ἐπιθυμίας σου. Ἄλλ' ἂν τὸ κῦρος φιλοστόργου πατρὸς καὶ ἀγαθοῦ πολίτου, δὲν ἰσχύη νὰ μεταπείσῃ τὸν Ἠγεμόνα, τί δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν ἡμεῖς!

Πρ. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἀπαυδῶ. Ἀφοῦ κατὰ κακὴν μοῖραν αἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἐνστάσεις μου, καὶ ἐπὶ τέλους αἱ παρακλήσεις μου, δὲν ἴσχυσαν νὰ μεταπείσωσι τὸν υἱόν μου ἀπὸ θυσίαν ἀναξίαν τῆς θεᾶς, καὶ ἔτι ἀναξιώτεραν δι' ὃν προτίθεται ἀθέμιτον σκοπὸν, ἀπεφάσισα νὰ ἔλθω καὶ εἰς τὸν ναόν, ἵνα κάμω καὶ ἐτέραν καὶ τελευταίαν ἀπόπειραν. Ὁ τὸ ἀγαθὸν ἐπιδιώκων, οὐδὲν ὀφείλει νὰ παραλείπῃ ἔννομον καὶ συνετὸν μέσον. Ἴσως ἡ εἰκὼν τῆς θεᾶς καὶ ἡ παρουσία τοῦ κοινοῦ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπίκουροι εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν προσπαθειῶν μου. Ἴσως ἐνταῦθα χρηματίσω εὐτυχέστερος, καὶ ἀπομακρύνω ἐκ τοῦ οἴκου μου ὁμοῦ μὲ τὴν μελετωμένην ἀσέβειαν, καὶ τὴν νέαν αἰσχύνην. Δυστυχὴς καὶ πανάθλιος! Ὁ οἶκός μου, ὅστις ἦτον ἄλλοτε ἄσυχρον ἠθικῆς καὶ καύχημα τῶν Κεφαλλήνων διὰ τε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν τιμιότητα, καὶ πρὸς ὃν πάντες ἐσεμνύνοντο νὰ συχνάζωσιν ὡς εἰς ἱερὸν τέμενος, κατήντησεν ἤδη ἕνεκα τοῦ υἱοῦ μου, ἀντλος ἐλαττωμάτων, καὶ οἶκος ἀσεβείας καὶ ὕβρεων, ὃν οἱ ἀγαθοὶ ἀποφεύγουν ὡς τόπον μόλυν-

σμοῦ καὶ θανάτου. Ὁ ἀπροσδόκητος καὶ δεινὴ πραγματῶν μεταβολή! Δὲν ἤθελα ἀποθάνει εὐδαιμονέστερος, ἐὰν κατέλουν τὸν βίον πρὶν τῆς ἀνόδου τοῦ υἱοῦ μου ἐν τῇ Ἐξουσίᾳ; — Ἄλλ' ἐπέπρωτο, φαίνεται νὰ δοκιμάσω ἐν τῷ γήρατί μου τὸ πικρὸν τοῦτο ποτήριον ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνον, ἐξ οὗ ἀπεναντίας ἤλπιζον ἀνακούφισίν τινα ἐκ τῶν δεινῶν, ἅτινα φύσει συνοδεύουν τὴν πολὺν ἡλικίαν. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ τόση τῶν ἀνθρώπων ἐπιθυμία πρὸς ἀπόκτησιν τέκνων καὶ ἀπογόνων; Πρὸς τί τόσοι ἀγῶνες πρὸς ἐμπρεπῆ κατὰ τὰς δυνάμεις των ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν αὐτῶν; Πρὸς τί τόσαι προσπάθειαι, καὶ τόσοι ἐν ξηρᾷ καὶ θαλάσῃ κίνδυνοι πρὸς ἐπισώρευσιν πλοῦτου, ἢ κτήσιν πολυτιμοτέρου ἀντικειμένου, οἷον τὸ χρηστὸν ὄνομα; Δὲν εἶναι ὅλα ταῦτα περιττὰ, ὅταν καὶ τὰ πλούτη ὑπὸ ἀσώτων κληρονόμων κακῶς καὶ ἀγόνως καταδαπανῶνται, καὶ τὸ χρηστὸν ὄνομα ἀντὶ ἔτι μᾶλλον νὰ λαμπρύνηται καὶ διαιωνίζεται ὑπ' αὐτῶν, χρησιμεύῃ ὅτε μὲν ὡς μέσον ἀπάτης ἢ καπηλείας, ὅτε δὲ ὡς βαθμὶς πρὸς ἀνάβασιν, ὅθεν ἀμαυρόνεται καὶ ἀποθνήσκει; — Ὅσοι λοιπὸν ἀνωφελῆ ἢ κακὰ σπεύρουν τέκνα, οὐδὲν ἄλλο πρὸς ἑαυτοὺς συγκομίζουν, εἰμὴ πικρίας καὶ ἀλγῆδόνας, εἰς δὲ τοὺς ἐχθροὺς παρέχουν ἀφορμὴν γέλωτος καὶ σκωμμάτων. Πλὴν ἔστω· καὶ ἂν ἀγαθὰ πάλιν ἀπολαύσωσι τέκνα, καὶ ἀνακαλύπτωσιν εἰς αὐτὰ τὴν μετέγχευσιν τοῦ χαρακτῆρός των, καὶ τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων των, δὲν διατελοῦν εἰς ἀδιάκοπον ἀνησυχίαν περὶ τῆς ὑπάρξεώς των; Δὲν ταραττονται εἰς πᾶσαν ἀπειλὴν πολέμου, ἢ ἐπιδημικὴν νόσον, ἢ ἐτέραν περιπέτειαν; Δὲν ματαιοῦνται ὅλαι αἱ ἐλπίδες των, καὶ δηλητηριάζεται ἀπᾶς ὁ βίος των, ἐὰν στερηθῶσιν

ἐξ αὐτῶν ; — Λοιπὸν ἄς μὴ μεμφώμεθα ὅσους φρο-
νοῦν, ὅτι οἱ ἄπαιδες καὶ οἱ μὴ μεριμνῶντες περὶ
τεκνοποιίας εἶναι εὐτυχέστεροι, ἀφοῦ εἶναι ἀπηλλαγ-
μένοι ἐκ τῶν συμφορῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκεινται
οἱ ἔχοντες τέκνα. Δὲν ἦτο καὶ δι' ἐμὲ προτιμότερον
νὰ ζήσω καὶ νὰ ἀποθάνω ἄτεκνος, παρὰ νὰ ἀπο-
λαύσω υἱόν, οἷος ὁ Πολυφόντης ; — Οὔτε ἐγὼ, οὔτε
ἡ πατὴρ ἠθέλαμεν δοκιμάζει, ὅσα τώρα ὑποφέρομεν
δεινά. Τὸ τόσον σεβαστὸν τοῦ πατρὸς καὶ τόσον γλυ-
κὺ τοῦ υἱοῦ ὄνομα, ἔγιναν εἰς ἐμὲ ἀφόρητα καὶ πη-
γαὶ στεναγμῶν καὶ δακρύων. ὦ καταπεπονημένον
γῆρας εὐτυχοῦς ἄλλοτε βίου !

Χο. Εἰς βαρεῖς, πλὴν ὀρθοῦς καὶ σοφοῦς λόγους,
ᾧθεὶ τὸν πολυπαθῆ καὶ σεβαστὸν γέροντα τὸ δίκαιον
καὶ δριμύ αὐτοῦ ἄλγος. Εἴθε νὰ εἰσακουσθῇ ὑπὸ τοῦ
Πολυφόντου, ὅστις ἤδη πλησιάζει.

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Ὁ Πολυφόντης μετὰ δορυφόρων καὶ ὁ
Θερίπων αὐτοῦ προπορευόμενος, καὶ φέρων
ἐντὸς δίσκου ἀνθόπλεκτον στέφανον.

Πολ. Χαίρω, πάτερ, βλέπων σε ἤδη μεταμελη-
μένον καὶ προδραμόντα εἰς τὸν ναόν, ὅπως τελέσω-
μεν ὁμοῦ τὴν θυσίαν.

Προ. Κακῶς ἡρμήνευσας, τέκνον μου, τὴν ἐν-
ταῦθα παρουσίαν μου.

Πολ. Τίς ὁ λόγος λοιπὸν τῆς ἐλεύσεώς σου ;

Προ. Ἦλθον διὰ τελευταίαν φορὰν νὰ σέ συμ-
βουλεύσω καὶ ἐνώπιον τῆς Θεᾶς, καὶ ἐνώπιον τῶν

συμπαρισταμένων, ὅπως καὶ τὴν πολιτείαν σου μετα-
βάλῃς, καὶ ἐκ τῆς θυσίας ἀποστῇς.

Πολ. Δυσκατόρθωτον τὸ ἐπιχείρημά σου.

Προ. Ἐπιτελῶ ὑψηλὸν καθήκον πατρὸς καὶ πο-
λίτου.

Πολ. Καὶ ἐγὼ Ἡγεμόνος καὶ ἤδη Ἱεροφάντου.

Προ. Παραβαίνεις ἀμφότερα.

Πολ. Ἐν τούτοις εἶμαι Ἡγεμὼν τῆς χώρας.

Προ. Ἀφοῦ ἠπάτησας αὐτὴν διὰ δόλου καὶ ὑπο-
κρίσεως.

Πολ. Τοιαῦτα μέσα ἐπιτρέπονται πρὸς ἐπίτευξιν
θρόνου.

Προ. Οὐχὶ ὅμως καὶ πρὸς ἀπόκτησιν τιμῆς καὶ
ἀληθοῦς δόξης.

Πολ. Μοὶ ἀπονέμονται ἤδη ἀρκοῦσαι τιμαί.

Προ. Οὐχὶ εἰς σέ, ἀλλ' εἰς τὰ ξίφη τῶν μισθο-
φόρων σου.

Πολ. Οὐδαμῶθεν ἀκούω παράπονα.

Προ. Οἱ κόλακές σου σέ ἀπατοῦν.

Πολ. Οἱ φαῦλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς τάξεως ἴσως
παραπονοῦνται.

Προ. Αὕτη εἶναι πάντοτε ἡ γλῶσσα τῆς τυραν-
νίας· πλὴν ἡ τάξις ἄνευ ἐλευθερίας, εἶναι αὐτόχρημα
δουλεία.

Πολ. καὶ ἡ ἐλευθερία ἄνευ τάξεως εἶναι παρα-
λυσία.

Προ. Λοιπὸν συνδύασε ἀμφότερα.

Πολ. Τὰ πλήθη ἄνευ φόβου καὶ χαλινοῦ εἶναι ἐ-
πικίνδυνα.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΤΕΙΧΙΟΣ Ἡγεμόνες ἄνευ φρονήσεως καὶ δι-
καιοσύνης, καὶ τὰς πόλεις ἐκφυροῦ ἀκμῆς.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ
Πολ. Δὲν φοβοῦμαι, εἶμαι ἀσφαλής.

Προ. Πάντα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἀβέβαια· οὐδὲν τῆς τύχης ἀσταθέστερον.

Πολ. Οἱ Θεοὶ μάλιστα με εὐνοοῦν καὶ με προστατεύουν.

Προ. Πρὸ πολλοῦ τοὺς ἀπελάκτισας, καὶ ἤδη προτίθεσαι σκανδαλωδῶς ν' ἀσεβήσης κατ' αὐτῶν· ἂν δὲν ἀγανακτήσωσι, θέλουν βεβαίως ἐρυθριάσει εἰς τὴν θυσίαν σου.

Πολ. Οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ἕτερον θέλει συμβῆ. Οἱ Θεοὶ ὀλίγον προσέχουν εἰς τοιαύτας μωρίας, ἐπινοηθείσας ὑπὸ τῶν ἱερέων πρὸς ἴδιον ὄφελος.

Προ. Διατί λοιπὸν ἐπιτελεῖς καὶ σὺ αὐτάς, τὰς ὁποίας ἀποκαλεῖς μωρίας;

Πολ. Ἵνα κολακεύσω μᾶλλον τὰς δοξασίας καὶ τὴν εὐπιστίαν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον σκαιῶς ἀφαρπάζεται καὶ παρασύρεται ὑπὸ τῶν φαινομένων καὶ τῶν πολυθορύβων ἐπιδείξεων.

Προ. Ἡ ἀσέβειά σου δὲν ἔχει ὅρια· ὁμιλεῖς καὶ πράττεταις ὡς ἀναιδὲς πλάνος καὶ ὑβριστὴς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Πολ. Τὸ γῆρας εἶναι φύσει μεμφίμοιρον, καὶ συνήθως ἐπικρίνει εἰς ὅλα τοὺς νέους.

Προ. Ἐχει ὅμως τι καλὸν, ἐξ οὗ στεροῦνται οἱ νέοι, τὴν σύνεσιν καὶ ἐμπειρίαν.

Πολ. Οἱ νέοι εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρόοδος τῶν κοινῶν.

Προ. Σὺ ἔψευσας καὶ ἀπώλεσας ἀμφοτέρω διὰ τῆς πολιτείας σου.

Πολ. Ἡ πολιτεία μου εἶναι γνωστὴ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς χώρας.

Προ. Ὡς ἀποτρόπαιος καὶ αἰσχροὺς τυραννίαν. Πρόσεξε Πολυφόντα, ἄκουσον τὸν πρεσβύτην πατέρα σου

καὶ τὸν τίμιον πολίτην. Μὴ ἐπαναπαῦσαι εἰς τοὺς δορυφόρους σου· μὴ παρασύρεσαι ἐκ τοῦ συρφετοῦ τῶν κολάκων σου, οἵτινες προσκολλῶνται εἰς τοὺς ἰσχυροὺς, ὡς οἱ κηφῆνες εἰς τὸ κηρίον. Πολλοὶ ἄλλως δημοφιλεῖς καὶ ἀγαθοὶ, πλὴν εὐπιστοὶ ἢ ῥάθυμοι ἡγεμόνες, ἔγιναν θύματα αἰσchrῶν κολάκων καὶ κακῶν συμβούλων. Οὗτοι θηρεύοντες μόνας τὰς ἀπολαύς καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν ἡγεμόνων των, φροντίζουν ἀπλῶς πῶς νὰ τοὺς εὐαρεστώσιν· ἔρποντες ὡς σκώληκες καὶ καμπτόμενοι πάντοτε ἐνώπιόν των, οὔτε ἐνίστανται ποτε κατὰ τῶν οἰωνόηποτε ἐπιθυμιῶν των, οὔτε ὀρθὰς καὶ θαρραλέας ἀπευθύνουν συμβουλὰς, οὔτε εἰλικρινῶς τοὺς διαφωτίζουν περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς χώρας πνεύματος. Εὐτυχεῖς ὅσοι δὲν περιστοιχοῦνται ὑπὸ τοιούτων ἀμφιστόμων τεράτων, ἅτινα διὰ τοῦ ἐνὸς στόματος λείχοντα, δηλητηριάζουν τοὺς δεσπότας των, καὶ διὰ τοῦ ἑτέρου θηλάζοντα, αἰμολάπτουν τὰ πλήθη. Εὐτυχέστατοι δὲ ὅσοι τυχόντες τοῦ ἀνεκτιμήτου δώρου, πιστοῦ καὶ εἰλικρινοῦς φίλου, ἀποδέχονται καὶ μετ' εὐαρεσκείας, καὶ ἐνεργοῦν μετ' ἴσης προθυμίας τὰς συμβουλὰς του. Σὺ συγκαταλέγεσαι ἀναντιρρήτως μεταξὺ τῶν τελευταίων ὡς πρὸς τὸν πιστὸν καὶ εἰλικρινῆ φίλον, διότι τίνα πιστότερον καὶ εἰλικρινέστερον ἡδύνασο ν' ἀπαιτήσης ἀπὸ τὸν ἰδιὸν σου γεννήτορα, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς σὲ στοργὴ καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, εἶναι ἤδη παροιμιώδεις; Ἀλλὰ δύναμαι νὰ σὲ ἀποκαλέσω καὶ εὐτυχέστατον ὡς πρὸς τὴν παραδοχὴν καὶ ἐνεργοποίησιν τῶν συμβουλῶν σου, διότι οὐδέποτε εἰσηκούσθην. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἐπέτεινας τὸ χαλῶτον ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον. Δοῦλος

ΙΑΚΩΒΟΣ ΟΡΦΕΥΣ

ΔΗΜΟΤΙΚὴ καὶ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

τῶν ἀτιθάσσω παθῶν σου, ἔγινες καὶ ἔρμαιον τῶν περιστοιχοῦντων σε κολάκων. Συλλογίσου ὠρίμως, Πολυφόντα, ὅτι μόνη ἡ χρηστὴ πολιτεία σου δύναται οὐχὶ νὰ δικαιώσῃ, ἀλλὰ νὰ κάμῃ μέχρι τινὸς ἀνεκτὴν τὴν ἀρπαγὴν σου, νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν πατρίδα, καὶ νὰ μαλαξῇ ὅπως οὖν τὰς καρδίας διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἄδικοι περιορισμοὶ ἀπεναντίας, αἱ ἀνοσιουργίαι καὶ αἱ πρὸς τοὺς Θεοὺς ἀσεβείαι εἶναι ὑπόνομοι, αἵτινες αἴφνης καὶ ταχέως θέλουν σὲ ἀνατρέψει, καὶ ἀποροῦν μάλιστα πάντες οἱ Ἕλληνες, πῶς τώρα τρία ἔτη σὲ ἀνέχονται οἱ μεγάθυμοι Κεφαλλῆνες. Ἐγκατάλειψε λοιπὸν τὴν πεπλανημένην καὶ ἐπικίνδυνον ὁδόν, ἣν ταχεῖ τῷ ποδὶ διατρέχεις· ἀπόπλυνε διὰ νέων ἐναρέτων ἔργων τὸν ῥύπον τῆς μέχρι τοῦδε κακῆς πολιτείας σου· μὴ κατασχύνῃς ἐπὶ πλέον τὸ χρηστὸν ὄνομα τοῦ οἴκου σου· αἰδέσθητι τὴν πατρίδα, καὶ λάμπρυνε αὐτὴν διὰ γενναῖο φρονος καὶ εὐεργετικῆς πολιτείας· ἀπεχε ἀπὸ πράξεις, αἵτινες ὅπως δὴ ποτε προσβάλλουν τὴν τιμὴν τῶν οἰκογενειῶν· ἡ οἰκογένεια εἶναι ὁ πυρὴν τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς. Μὴν ἀσεβῆς κατὰ τῶν θεῶν, περιφρονῶν ἢ ἐξυβρίζων αὐτοὺς δι' ἀπρεπῶν θυσιῶν ἢ ἀθεμίτων αἰτημάτων. Ἄν οἱ ἄνθρωποι κακοποιῶνται πολλάκις ἀκινδύνως, οἱ θεοὶ δὲν ἐξυβρίζονται ποτὲ ἀτιμωρῆτως. Φοβοῦμαι μήπως ἡ θυσία, ἣν ἤδη ἤλθες νὰ τελέσῃς, σοὶ παρασκευάσῃ ἀντὶ ἐκπλήρωσιν αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν, βάραθρον ἀνεπανορθώτου συμφορᾶς. Ἴσως αἱ παραινέσεις μου δὲν εἶναι ἀρέσται εἰς τὰ ὧτά σου, διότι εἶναι ἐφθαρμένα ὑπὸ τῶν κολάκων, ἀλλ' εἶναι σωτήριοι διὰ σὲ ἂν τὰς εἰσακούσῃς. Ἐγὼ ἐξεπλήρωσα καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο καθήκον τοῦ φιλοστόργου πατρὸς καὶ τιμίου πολίτου, καὶ ἀπερ-

χόμενος σὲ ἀφίνω ἤδη ἐλεύθερον, νὰ σκεφθῇς καὶ νὰ μετρήσῃς καλῶς τοὺς λόγους μου. (ἀναχωρεῖ).

ΣΚΗΝΗ Η'.

Χορὸς.

ΜΟΝΟΣΤΡΟΦΙΚΟΝ.

Κεφαλὴ πολιὰ τοῦ Προμνήσου,

Τιμὴ, καύχημα, δόξα τῆς νήσου,

Ἐξ ἧς πάντοτε ῥέει σοφία,

Γνώσεων πλοῦτος καὶ εὐθυκρισία.

Λέγους φρονίμους καὶ μελιρρύτους,

Εἶπας καὶ τώρα καὶ εὐσυνειδήτους.

Τὸ κλέος τοῦτο τῶν ἀρετῶν σου,

Ἐχορ' ἐλπίδα καὶ τὸν υἱόν σου,

Νὰ περιστείλῃ καὶ συγκινήσῃ,

Τὰς συμβουλὰς σου νὰ ἐκτιμήσῃ.

Πολ. Οἱ λόγοι τοῦ πατρὸς μου, εἶναι ἴσως εὐλογημένοι, πλὴν ἄκαιροι.

Χο. Ἡμεῖς ὁμῶς συνεκινήθημεν ὑπὸ τῶν πατριωτικῶν καὶ συνετῶν τοῦ σεβαστοῦ γέροντος συμβουλῶν. Καλὸν εἶναι, Δέσποτα, νὰ ἐπιστήσῃς ἐπ' αὐτῶν τὴν προτοχὴν σου. Αἱ συμβουλαι καὶ παραινέσεις πολιῶν κεφαλῶν, οἷα τοῦ ὑμετέρου φιλοστόργου πατρὸς, εἶναι ἄξιαι πολλῆς καὶ ἐμβριθοῦς σκέψεως.

Πολ. Ἦκουσα μετ' ἀνοχῆς καὶ ἀταραξίας αὐτὰς, καὶ αὐτὸν θελὼ σκεφθῇ. Τώρα ἤλθον διὰ τὴν προκειμένην θυσίαν, καὶ πρέπει νὰ τελέσω αὐτήν. Θεράπων, εἰδοποίησε τὸν μὲν νεωκόρον νὰ περικοσμήσῃ τὸν βω-

μόν μὲ μυρσίνας, καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεᾶς μὲ χρῖνα καὶ ἀνθοδέσμας· τοὺς δὲ θύτας, χοηφόρους καὶ ἱερεῖς νὰ εἶναι ἑτοιμοί, καὶ σὺ φέρε πρὸς ἐμὲ τὸν ἀνθόπλεκτον στέφανον.

Θερ. Τὰ πάντα εἶναι ἑτοιμα, Δέσποτα. Ἴδου καὶ ὁ στέφανος.

Πολ. (Λαμβάνει καὶ θέτει αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.) Ἀρχεται ἡ τελετὴ τῆς θυσίας. « Σίγα, σίγα » πᾶς λεῶς ἔστω. » Θύται λάβετε ἐκ τοῦ κανοῦ τὰς σφαγίδας, σφάξατε ἐπὶ τοῦ ἀμνίου τὰ ἱερεῖα, ραντίσατε μὲ τὸ αἷμα τὸν βωμὸν, διατέμετε αὐτὰ καὶ θέσατε ἐπὶ τῆς θυωρίδος τὰ διὰ τὴν Θεὰν νενομισμένα, τὸν δεξιὸν μηρὸν, τοὺς νεφροὺς, τὴν κύστιν καὶ τὰ πιμελέστερα μέρη· δότε τὰ σπλάγχνα εἰς ἐμὲ ἵνα θεωρήσω αὐτά... ἀρίστας, ἀρίστας παρατηρῶ προσβολάς· προσφέρατε τὰ ἱερώσυνα εἰς τοὺς ἱερεῖς, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τηρήσατε διὰ τὴν εἰς τὸν οἶκόν μου εὐωχίαν. Εἶτα βάλετε τὰς ἐσχάρας ἐπὶ τῆς ἐστίας καὶ ὠμοθετήσατε, ὅπως τὰ πάντα εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς Θεᾶς καταναλωθῶσιν ὑπὸ τοῦ πυρός· Χοηφόροι, σπείσατε ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ πέριξ τοῦ βωμοῦ τὰς χοάς. Οἱ ἱερεῖς διαμερίσατε τὸν πέλανον, καὶ διανείμετε ἐξ αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς περιστῶτας· μετὰ ταῦτα στραφῆτε πρὸς τὴν Θεάν, καὶ ἀναπέμπετε χαμηλῇ τῇ φωνῇ εὐχάς, οἷας καὶ ἐγὼ ἤδη μεγαλοφώνως θέλω ἀποτείνειν εἰς αὐτήν. (Ὁ Πολυφόντης κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα μυρσίνης κλάδον, καὶ ἀνατείνων αὐτὸν πρὸς τὴν Θεάν, ἱκετεύει οὕτως αὐτήν.) Ὁραιοτάτῃ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης κόρη, ἀνθρώπων καὶ Θεῶν ἐπίσης πολυμήνηστον λάτρευμα· Θεὰ φιλομειδής, ἐν τῇ γεννήσει τῆς ὁποίας εὐφρανθεῖσα καὶ σχιρτήσασα ὑπὸ ἀγαλλιάσει καὶ ἡ γῆ, ἐ-

βλάστησε τὸ ἄνθος τῶν ἐρώτων, ἐξ οὗ ἐπωνομάσθη καὶ σὺ Ῥοδόχρους· Βασίλισσα τῶν τρυφῶν καὶ τῶν ἀσπασμάτων, ἥτις διὰ τοῦ χαριεστάτου ὑπομειδιάματος σου, κατενίκησας καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς Ἥρας καὶ τὸ σεμνὸν τῆς Ἀθηνᾶς κάλλος, πρόσδεξαι μετ' εὐμενείας, ἱκετεύω σε, τὴν πολυτελεῆ θυσίαν, ἣν πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν σου ἤδη τελῶ, εἰσάκουσον τὰς θερμὰς εὐχάς μου. Ἀπαντα τὰ προσφερόμενα, εἶναι ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων τῆς νήσου προϊόντων· περισσεραί νεογνοὶ, λαγωοὶ καὶ χοιρίδια γαλαθηνά, μυρσίνας τρυφραί, χρῖνα καὶ ῥόδα πρωτοσύλλεκτα, ὠραῖαι καὶ εὖοσμοι ἀνθοδέσμαι καὶ πολύτιμα ἀρώματα. Τοιαύτας διακεκριμένας τιμὰς πρώτην ἴσως φορὰν ἀπολαμβάνεις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Λατρεύεσαι καὶ δοξάζεσαι σήμερον ὥς εἰς τὴν Κύπρον, τὰ Κύθηρα, τὴν Κνίδον καὶ τὴν Κόρινθον, ἔνθα τὸ πλῆθος, ἡ ἀβρότης καὶ τὰ εἶδη τῶν ἡδονῶν, εἶναι τὸ κυριώτερον τῶν κατοίκων μέλημα, καὶ οἱ ναοὶ σου πληροῦνται ἀεννάως ὑπὸ ἱερείων, θυμιαμάτων καὶ ἐρωτολήπτων, αἰτούντων τὴν ἀντίληψίν σου. Ταύτην ἤδη καὶ ἐγὼ αἰτῶ ἀπὸ Σέ. Δὲν ἔχω ἀνάγκην οὔτε τῆς παρουσίας τῶν καλλιμόρφων νυμφῶν σου, οὔτε τοῦ χρυσοῦ ἢ ἀνθίνου βέλους τοῦ υἱοῦ σου· ἐξαιτοῦμαι μόνον ν' ἀποστείλῃς τὸ ταχύτερον ἓνα τῶν θεραπόντων σου, εἴτε τὸν Ἴμερον, εἴτε τὸν Πόθον, ὅστις νὰ καταδεσπῶσιν ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν καρδίαν τῆς Ἐναρέτης, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν μητέρα τῆς φιλικώτερα αἰσθήματα, ὅπως προτρέπῃ καὶ αὐτὴ τὴν κόρην τῆς. Ἐπιθυμῶ νὰ μὴ φανῶ δυσέρως, καὶ νὰ ὑπάρξῃ ἀμφοτέροθεν ἐκουσιασμός, πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς ἐτέρου δυσαρέστου βήματος. Πλὴν ἡ ἐπιθυμία αὐτῆς ἀμοιβαιότης, εἶναι ἔργον τῆς ἀντιπροστασίας καὶ ἐπιδράσεως. Ταύτας λοι-

πὸν ἐπικαλοῦμαι ἀπὸ Σὲ χρυστὴ Ἀφρογένεια. Αἱ πολυεῖδεῖς τρυφαί, αἱ ἐκλεκταὶ ἡδοναὶ καὶ αἱ ἐρωτικά ἐπιθυμίαι, εἶναι ἡ μόνη λατρεία σου, ἄνευ ἐκείνων παύει καὶ αὕτη. Ἡ πραγματοποιήσεις λοιπὸν τῶν εὐχῶν μου συντελεῖ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σου δόξαν, διότι καὶ τὸν πρὸς σὲ τῶν ἀνθρώπων σεβασμὸν ἐπιτείνει, καὶ τὴν λατρείαν ἰσχυροποιεῖ, καὶ τὰς θυσίας πληθύνει. Τελευτῶν τὰς ἱκετηρίους εὐχάς μου, Θεὰ τῶν χαρίτων, ἀπομακρύνομαι μὲ τὴν ἐδραϊάν πεποίθησιν, ὅτι θέλω ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης εἰσακουσθῆ. (Ἀναχωρεῖ μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.).

Σ Κ Η Ν Η Θ'.

Ἀρισταγόρας, Πανόπη, Ἐναρέτη, Τροφός.

Ἄρ. Δὲν ἐλάνθασθην λοιπὸν, ὅταν εἶπον ὅτι αἱ ἐνστάσεις τοῦ Προμνήσου, οὐδόλως ἤθελον ἐπιδράσει ἐπὶ τῶν μωρῶν ἀξιώσεων τοῦ υἱοῦ του. Αὐτὲς ἤδη ἐτέλεσε καὶ τὴν ἐφύβριστον θυσίαν, ἃν καὶ ἐξ αὐτῆς ὀλιγώτερον θέλει ὠφεληθῆ, παρὰ ἐκ τῶν δορυφόρων του.

Ἐν. Οὐδεμία πλέον ἐλπίς, ἀφ' ὅσον φαίνεται, ἀπέμεινε, προσφιλές μοι Ἀρισταγόρα, πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ἀντὶ ν' ἀποβάλλῃ ὁ αἰσχροὺς αὐτὸς ἄνθρωπος τὰς ἀθεμίτους ἐπιθυμίας του, ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον εἰς αὐτὰς, διότι ἀφροῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀπεβῇ οὕτω δημοσίως καὶ ἐπισήμως πρὸς τοὺς θεοὺς, οὐδεμίαν θέλει λάβει συστολήν νὰ πρᾶξῃ καὶ εἰς τὸ ἔσχατον καθ' ἡμῶν τόλμημα. Ἡ ἀποτρόπαιος αὐτοῦ διαγωγή, μᾶς ἀνοίγει εἰς ἕκαστον αὐτῆς βῆμα τὰ ἐν-

δόμυχα τῆς καρδίας του· καίτοι ὑπουργός καὶ κρυ-
ψίνους ὡς εἶναι πάντες οἱ ὑποκριταὶ καὶ ἀπατεῶνες,
ἀποκαλύπτεται ὁμως πολλάκις καὶ ἀκουσίως του ἐκ
τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς τῶν δυστηνίων παθῶν του.
Ἐὰν δὲν ἀνεύρωμεν μέσον τι ἀπαλλαγῆς, θέλομεν ἀ-
φεύκτως θυσιασθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀποφράς βεβαίως ἤ-
τον ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη, καθ' ἣν διεφημίσθη ἡ ἡμετέρα
μνηστεία· ἐξ αὐτῆς χρονολογοῦνται οἱ τρόμοι καὶ οἱ
κίνδυνοι. Οἴμοι! ὁποῖοι σπαραγμοί! Ἐὰν ἦτο τοῦλά-
χιστον εἰς τὴν πατρίδα ὁ Ἀντήνωρ, ἡθέλαμεν τρέφει
τινάς ἐλπίδας! Ἀλλὰ τίς οἶδε ἂν εὐτυχίσωμεν νᾶ
τὸν ἴδωμεν ταχέως! Φεῦ! Δὲν ὑπάρχει θέσις ὁδυνη-
ροτέρα ἀπὸ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν μόνωσιν εἰς ὄντα ἀ-
σθενῆ, ἐπαπειλούμενα κατὰ πᾶσαν στιγμὴν!

Παν. Μὴ δυσθυμῆς, μὴ ἀποθαρρύνεσαι φῶς μου.
Ἡ προστασία τῶν θεῶν ἐχρημάτισεν αἰεποτε ἡ ἀσφα-
λεστέρα καὶ δραστηριωτέρα ἐγγύησις τῶν ἀδίκως δυ-
ναστευομένων. Ἡμεῖς ἐπεκαλέσθημεν τὴν ἀντίληψίν
των, καὶ θέλουν ἐξάπαντος μᾶς ἐλευθερώσει· θέλουν
ἀποστείλει ἐγκαίρως τὸν Ἀντήνορα, ὅστις θέλει μετὰ
τοῦ Ἀρισταγόρου τελεσφόρως μᾶς περιφρουρήσει.
Ἐπειτα πιστεύω ὅτι καὶ ὁ σεβαστὸς Πρόμνητος,
θέλει μέχρι τέλους μείνει θερμὸς καὶ ἀκάματος ἡμῶν
ὑπερασπιστής.

Ἄρ. Ὅποια φαινόμενα παράδοξα! Τί νὰ εἶπῃ τις;
Ὅταν παρατηρῇ ὅτι ἐξ ἀρίστου πατρὸς βλαστάνει
ἄθλιος γόνος, ὡς ἐκ πατρὸς κακίστου ἐξέρχεται χρη-
στότατος υἱός; Ἡ ὅταν ἀπαντᾷ ἐντὸς πενιχρᾶς κα-
λύβης ἢ εἰς ἰδιωτικὸν βίον γενναῖα καὶ μεγάλα φρο-
νίματα, ἐντὸς δὲ ταχυτελῶν ἀνακτόρων ἢ εἰς ὑψηλά
ὀρανια συχρᾶς ἀγενεῖς καὶ μικροπρεπεῖς; Πῶς θέλει
διακρίνει τὴν ἀρετὴν καὶ γνωρίσει τὴν εὐγένειαν τῶν

αἰσθημάτων, ἀφοῦ καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν καὶ τὸ αἰσχροὺν καὶ τὸ τίμιον, δύνανται ἀδιαφόρως νὰ ὑπάρξωσι καὶ εἰς τὸν πτωχὸν καὶ εἰς τὸν πλούσιον, ὡς καὶ νὰ προκύψωσιν ἐπίσης ἐξ αἰσίας καὶ ἀπαισίου καταγωγῆς; Δὲν εἶναι λοιπὸν αἶνιγμα δυσδιάλυτον καὶ μυστήριον δυσκατάληπτον ὁ ἄνθρωπος; — Μόνη ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετ' αὐτοῦ διατριβὴ καὶ ἡ ἐν τῇ Ἑξουσίᾳ ἀνοδος, δύνανται ν' ἀναδείξωσιν αὐτὸν οἷος πραγματικῶς εἶναι. Ἄλλως εὐκόλως τις ἀπατάται, ἂν ἐκ προσηνοῦς ἐξωτερικοῦ, ἐξ ἡδίστων λόγων καὶ ἐξ ἐφημέρου συναναστροφῆς φαντασθῇ, ὅτι ἐγνώρισε πλέον καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, εἰς ὃν δύνανται καὶ τυφλῶς νὰ παραδοθῇ. Εἰς τοιαύτην δεινὴν ἀπάτην ὑπέπεσε δυστυχῶς καὶ ἡ ἡμετέρα πατρίς, ἥτις ἤδη ἀπογεύεται τοὺς πικροὺς καρποὺς τῆς σκαϊότητος καὶ εὐπιστίας της, διότι παρασυρθεῖσα ἐκ τῆς καλῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ιδιωτικῆς συμπεριφορᾶς, ἀνηγόρευσε τὸν Πολυφόντην, βλάστημα νόθον μεγαθύμου πατρός. Ὑπὸ τὴν εὐφράδειαν τῆς γλώσσης, τὴν εὐπροσηγορίαν τοῦ ἥθους, καὶ τὴν φαινομενικὴν γενναιότητα τοῦ χαρακτῆρος, ὑπέκρυπτε ψυχὴν πονηράν, φιλάργυρον, ἀκόλαστον, αἰμοχαρῆ, ἀσεβῆ καὶ πρὸς πᾶσαν κακουργίαν ἐπιρρέπῃ καὶ ἀμετάπειστον. Ἡ Ἀρχὴ τὸν ἀπεκάλυψεν εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν γυμνότητα· αἱ μοχθηραὶ καὶ φρικαλεαὶ πράξεις του, διέσχισαν τὸ ἀλλότριο ὕφασμα, ἐξ οὗ ἦτο μετημφισμένος. Ἐλπίζω ὅμως εἰς τοὺς Θεοὺς ὅτι ταχέως θέλει φθάσει εἰς τὸ τέρμα τοῦ βίου του. Τὰ θλιβερά δάκρυα, ἅτινα ἔχυσαν καὶ χύνουν τόσα ἀθῶα καὶ ἀσθενῆ πλάσματα, θέλει ἀποτίσει διὰ τοῦ ιδίου του αἵματος. Μὴ ταραττεσθῇ, γλυκυτάτη μου Ἐναρέτη, οἱ θρήνοι καὶ αἱ ἀγωνίαι σου,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΘΕΟΥΡΙΟΥ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ.

Ἐν μὲν τῇ Κεφαλληνίᾳ δραχμαὶ νέαι (φράγκα) δέκα	10.
Ἐν τῷ λοιπῷ Κράτει	» » » δώδεκα 12.
Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ	» » » δεκαπέντε 15.

Πᾶσα αἴτησις συνδρομῆς, ἀρχομένη πάντοτε ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου, πρέπει νὰ ᾔηται ἑτησίᾳ, νὰ συνοδεύηται μὲ τὸ ἀντίτιμον αὐτῆς, εἴτε εἰς κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα, εἴτε εἰς μέταλλον, καὶ ἡ περιέχουσα αὐτὸ ἐπιστολὴ νὰ ᾔηται συστημένη.

Οἱ ἀλλάττοντες διαμονὴν συνδρομηταὶ, παρακαλοῦνται νὰ εἰδοποιῶσι τὴν Διεύθυνσιν.

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται.

Ἐν μὲν τῇ Κεφαλληνίᾳ παρὰ τῷ Ἐκδότῃ τοῦ Αἵνου.
Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς Ἐπαρχίαις καὶ τῷ Ἐξωτερικῷ παρὰ τοῖς ΚΚ. ἀνταποκριταῖς αὐτοῦ.

Τὰ Τεύχη Α' Β' καὶ Γ' τοῦ Αἵνου ἐξηνητήθησαν, πλὴν μόνις συμπληρωθῇ ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς συνδρομητῶν πρὸς κάλυψιν τῆς τυπογραφικῆς δαπάνης, θέλουν ἀνατυπωθῇ.

Ἀπὸ τὴν Σκύλλην ἐπέσχεμεν εἰς τὴν Χάρυδιν.

Ὁ τέως διανομεὺς τοῦ Ταχυδρομείου καὶ ἐνταυτῷ τοῦ Αἵνου, τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ εἰσπράκτωρ, Γεώργιος Παπαεμμανουὴλ ἐκ Μιτυλήνης, κακῶς συμβουλεύμενος, ἐνοσφίσατο ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ Αἵνου φράγκα 140, καὶ κρυφθεὶς μετὰ τὴν διανομὴν τοῦ Γ' Τεύχους, ἀπῆλθε λαθραίως, ὡς ἐπληροφορήθημεν, εἰς Ἀθήνας. Ἡ αἰσχροὶ καὶ ἀξιοποινὸς αὕτη πράξις, καίτοι δύναται ἔσως ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συστατικὸν παραγωγῆς, ὅν ἦπτον ἡμεῖς ἀκούμεθα, νὰ δημοσιεύσωμεν ἀπλῶς αὐτὴν πρὸς γινῶσιν τῶν ἡμετέρων Ἀνταποκριτῶν, καὶ περιηγητῶν τοῦ Περιοδικοῦ, τὸ ὅποιον μόνις εἶδε τὴ φῶς μυιοτρόπως κατεκυρωσέθῃ, καὶ ὑποκόρως ὑπὸ τινων δωρεῶν πολεμεῖται.